

UNIVERZITA JANA AMOSA KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ

2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Lucia Boronová

**Využitie kultúrnych a prírodných podmienok regiónu
Spiš pre cestovný ruch**

Praha 2013

Vedúca práce:
RNDr. Antónia DVORANOVÁ

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Lucia Boronová

**Utilization of cultur and nature conditions of tourist
industry in Spiš region.**

Prague 2013

The Thesis Work Supervisor:
RNDr. Antónia Dvoranová

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená diplomová práca je mojim pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitých zdrojov.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa

Lucia Boronová

Podakovanie

Chcela by som sa poďakovať vedúcej práce RNDr. Antónii Dvoranovej za jej odbornú pomoc, podporu, prínos a konzultácie pri písaní tejto diplomovej práci.

Anotácia

Diplomová práca sa zaoberá prírodným a kultúrnym potenciálom regiónu Spiš. Rozoberá potenciál regiónu pre rozvoj cestovného ruchu. Je rozdelená na dve časti, teoretickú s teoretickými východiskami, faktami a praktickú, kde sú uvedené analýzy regiónu, SWOT analýza, vyhodnotenie dotazníkového šetrenia a v závere návrhy ku zlepšeniu rozvoja cestovného ruchu v danom regióne.

Kľúčové pojmy

Analýzy, cestovný ruch, dotazníkové šetrenia, región, rozvoj, Spiš.

Annotation

This diploma thesis deal with nature and culture potential of Spiš region. It analyse a potential of tourist industry development in region. Is spit in two parts, Theoretical - with theoretical results, facts and a Practical - where are mentioned analysis of region, SWOT analyse, evaluation of questionnaire. End part of this thesis mentioned a suggestions for improving of development tourist industry in specific region.

Key words

Analysis, Development, Tourism, Region , Spis, Questionnaire.

OBSAH

ÚVOD

1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA REGIÓNU SPIŠ	10
1.1 Región ako stredisko cestovného ruchu	10
1.2 Poloha regiónu	13
1.3 Prírodné pomery.....	14
1.4 História regiónu	16
1.5. Demografická charakteristika regiónu.....	18
2 PREDPOKLADY ROZVOJA CESTOVNÉHO RUCHU	19
3 ROZDELENIE REGIÓNU A JEHO ATRAKTIVITY	21
3.1 Dolný Spiš	22
3.2 Stredný Spiš.....	24
3.3 Horný Spiš	28
4 PRÍRODNÉ PAMIATKY SPIŠA	30
4.1 Tatranský národný park.....	31
4.2 Pieninský národný park	32
4.3 Národný park Slovenský raj.....	33
4.4 Národný park Nízke Tatry.....	34
5 UNESCO PAMIATKY	35
6 KULTÚRNE PODUJATIA A ZARIADENIA NA SPIŠI	43
6.1 Kultúrne podujatia	43
6.2 Kultúrne zariadenia	45
7 REALIZAČNÉ PREDPOKLADY	48
7.1 Materiálno – technická základňa	48
7.2 Doprava.....	50
7.3 Ostatné zariadenia	52
8 ZHODNOTENIE POTENCIÁLU REGIÓNU SPIŠ	53
8.1 Hypotézy	54
8.2 SWOT analýza	55
8.3 Analýza regiónu.....	56
8.4 Návrhy na zlepšenie rozvoja cestovného ruchu.....	68
ZÁVER	70
Zoznam použitých zdrojov	72
Zoznam obrázkov, grafov a tabuliek	75
Zoznam príloh	76

ÚVOD

Cestovný ruch sa v poslednej dobe rozvíja ako dynamické odvetvie v hospodárstve, nielen na Slovensku, ale v celej svetovej ekonomike a hrá kľúčovú úlohu v rozvoji mnohých európskych regiónov.

Slovensko je krajina v srdci Európy, ktorá je predurčená na rozvoj cestovného ruchu. Na území Slovenskej republiky sa regióny nerozvíjajú rovnako, nakoľko všetky regióny sú jedinečné svojím potenciálom, či už geografickým, kultúrnym, hospodárskym alebo geologickým. Každý región má za cieľ ekonomický rast a spokojnosť obyvateľov žijúcich v regióne. Medzi najzaujímavejšie regióny pre rozvoj cestovného ruchu patrí určite región Spiš. Na jeho území nájdeme mnoho pamiatok, ktoré majú nielen národný ale dokonca nadnárodný význam.

Spiš, označený ako klenotnica Slovenska, má mnoho podobného so Švajčiarskom. Bývalú Spišskú župu by sme mohli porovnať k švajčiarskemu kantónu. Aj kantóny majú svoju samosprávu, svoju osobitnú kultúru. Aj u nás každá župa žila vlastným životom. Vzniklo jej vlastné nárečie, kroje. Ale obyvatelia jednotlivých žúp sa navzájom líšia aj povahou, vzdialenosťou a kultúrnymi návykmi. Každá župa je jedinečná a neopakovateľná. Medzi župy, ktoré boli najviac obdarené krásami prírody, ale aj rozlohou a kultúrou, patrí Spiš.

Cieľom tejto diplomovej práce je zhodnotenie prírodných a kultúrnych predpokladov pre rozvoj cestovného ruchu v regióne Spiš a vytvorenie návrhov pre rozvoj cestovného ruchu v danom regióne.

Táto práca je rozdelená na dve základné časti. V prvej časti je teoreticky charakterizovaný región Spiš, jeho poloha, história, prírodné a kultúrne pamiatky, jeho atraktivity, a taktiež pamiatky zapísané v zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. V ďalších častiach sú rozobrané jednotlivé služby priamo súvisiace s cestovným ruchom najmä ubytovacie, stravovacie, dopravné služby a doplnkové služby z oblasti kultúry, výchovy, vzdelávania, ktoré nemalou mierou ovplyvňujú návštevnosť.

V druhej časti práce SWOT analýzou zisťujeme silné a slabé stránky a prípadné možnosti a ohrozenia regiónu. Prostredníctvom vyhodnotenia dotazníkového šetrenia, kde dotazníky boli distribuované návštevníkom regiónu, zhodnotíme názor respondentov na región Spiš. Dotazníkové šetrenie bolo anonymné, pri ktorom 80 náhodne vybraných respondentov odpovedalo na otázky súvisiace s regiónom Spiš. V závere diplomovej práce navrhujeme zlepšenia rozvoja činnosti regiónu

a odporúčania na zvýšenie jeho atraktivít cestovného ruchu a konkurencieschopnosti, ktoré by ešte viac zabezpečili prílev návštevníkov do daného regiónu.

Pri písaní diplomovej práce sme použili metódu analýzy, popisnú metódu a dotazníkové šetrenie. Uvedené metódy sú zvolené na potvrdenie stanovených cieľov a hypotéz.

1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA REGIÓNU SPIŠ

1.1. Región ako stredisko cestovného ruchu

Slovensko je typicky európskou krajinou, ktorá je bohatá na prírodné malebnosti a kultúrno-historické pamiatky. Je plodná na ľudové tradície, zvyky a nárečie, ktoré sú predpokladom pre cestovný ruch. V poslednom čase prichádza jej krásy objavovať čoraz viac turistov zo zahraničia, čím sa zlepšujú služby v oblasti cestovného ruchu.

Pojem región je bežne požívaný, ale na jeho vysvetlenie je mnoho názorov.

Demek (1987, s. 242) definuje región ako územie, ktoré sa pomocou súborov, stavov, javov a vlastností odlišuje od susedných oblastí, pričom je táto jednotka objektívnou podmienkou a zákonným výsledkom daného územia. Na Slovensku sa viaže pojem región buď k územným celkom alebo k historickému kontextu.

Rada Európy v charte o regionalizácii (Draft Community Charter of Regionalisation, 1988 in Plai 1994) preferuje pojem región ako územie, ktoré z geografického hľadiska vytvára entitu alebo zoskupenie obdobných území a u ktorého obyvateľstvo zlučujú spoločné črty s cieľom podnecovať sociálny, hospodársky a kultúrny rozvoj.

Podľa Gučíka (2010) je región územne vymedzený priestor na tvorbu a uskutočňovanie regionálnej a štrukturálnej politiky (zákon č.503/2001 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja). Je to priestorovo-ekonomická jednotka, v ktorej sú racionálne rozmiestnené ekonomické a sociálne činnosti využívajúce miestne zdroje zamerané na uspokojovanie potrieb.

Región ako cieľové miesto predstavuje územie vhodné na rozvoj cestovného ruchu a líši sa od regiónu ako priestorovo-ekonomickej jednotky. Ide o územie, ktoré sa vyznačuje relatívne homogénnymi podmienkami pre rozvoj cestovného ruchu a možnosťami jeho využitia. Ide o prírodný, antropogénny potenciál a organizované podujatia, ktoré sú objektom záujmu návštevníkov v cestovnom ruchu. Z hľadiska návštevníkov je významné, že takýto región cestovného ruchu vyvíja marketingové aktivity na trhu, predovšetkým ponúka produkty a organizuje podporu ich predaja.

Pri vymedzení regiónov sa berú do úvahy nielen prírodné a antropogénne predpoklady pre rozvoj cestovného ruchu, ale aj ich dostupnosť, existencia prírodných centier, rovnorodosť ponuky a stav rozvoja cestovného ruchu.

Na Slovensku bola vypracovaná Regionalizácia cestovného ruchu v roku 2004, Ministerstvom hospodárstva ako indikatívny a podporný dokument na koordináciu rozvoja cestovného ruchu v území, ktorá nie je záväzná. Vymedzuje 21 regiónov cestovného ruchu, ktoré sú zo strednodobého hľadiska zaradené do štyroch kategórií:

1. kategória

Medzinárodný význam – Bratislavský, Severopovažský, Liptovský, Horehronský a Tatranský región

2. kategória

Prevažne národný význam – Strednopovažský, Turčiansky, Oravský, Košický a šarišský región

3. kategória

Nadregionálny význam – Podunajský, Dolnopovažský, Nitriansky, Hornonitriansky, Gemerský, Pohronský a Spišský región

4. kategória

Regionálny význam – Záhorský, Ipeľský, Hornozemplínsky a Dolnozemplínsky región

Cieľom regionalizácie bolo navrhnúť regióny pre cestovný ruch tak, aby sa rozložili na celé územie Slovenska. Na základe tohto dokumentu bolo definovaných 21 regiónov, ktoré ležia na území viacerých krajov, čiže sa zapletá podpora pre rozvoj cestovného ruchu. (Gučík, 2010, s.248)

Kritéria pre vymedzenie regiónu

„Región chápeme ako časť priestoru, ktorá je charakterizovaná približne rovnakými podmienkami realizácie turizmu a možnosťami ich využitia. Pri vymedzení regiónu sa brali do úvahy nasledujúce kritéria: (Spracované podľa publikácie: Slovenská republika. Regionalizácia CR v SR. 2004. Dostupný také z

<http://www.infoweby.sk/cestovanie/cestovny-ruch/136-regionalizacia>)

- geografické – prírodné hranice,
- prírodné danosti, horstvá, údolia, vodstvo,
- spoločný dopyt,
- existencia prirodzeného centra,
- spoločný vývoj, historické územia pre turizmus,
- určitá minimálna veľkosť území,
- spoločný prístup a infraštruktúra,
- spoločná turistická ponuka.

Región je územie, ktoré má kritéria, má obdobné podmienky, ktoré sa odlišujú od iných území a vytvárajú jeho ponuku.

Región Spiš leží na východnom Slovensku. Patrí medzi turisticky najatraktívnejšie miesta nielen na Slovensku, ale v celej strednej a východnej Európe. Tento región je popretkávaný unikátnymi historickými pamiatkami a prírodnými zákutiami európskeho i svetového významu.

Región Spiš je historické územie a toto územie má názov spojený nielen s územím Spišskej župy, ale aj ako turistický región. V roku 2005 bol región rozdelený na základe Regionalizácie cestovného ruchu v Slovenskej republike na dve časti. Región Tatranský a Spišský.

Hranice regiónu sa menili, hlavne na Slovensku, preto je dôležité si ich určiť, ako fixné body. Región sme rozdelili na hlavné cieľové miesta, Horný, Stredný a Dolný Spiš a k nim prislúchajúce mestá. Horný Spiš predstavuje územie okresu Stará Ľubovňa a celé Zamagurie, ku Strednému Spišu prislúchajú okresy a okolie miest Levoča, Kežmarok a Poprad. Spišská Nová Ves, Gelnica s príslušným okolím patrí ku Dolnému Spišu.

Obrázok 1: Región Spiš

Zdroj: google/map

1.2 Poloha regiónu

Spiš je historickým územím na severe Slovenska s rozlohou 3 360 km². Rozprestiera sa približne medzi 20. a 21. poludníkom východnej zemepisnej dĺžky, jeho južnú časť pretína 49. rovnobežka severnej zemepisnej šírky.

Historické hranice Spiša sa vytvárali už v 11. storočí. V 12. a 13. storočí sa rozšíril o Zamagurie, Podolíne, Hniezdne a Starú Ľubovňu, čím sa jeho severná hranica posunula do polohy, ktorá bez výraznejších zmien vydržala do začiatku 20. storočia. Menšie zmeny nastali iba na východnej hranici Spiša so Šarišom, presnejšie vo východnej časti Levočských vrchov. Západná hranica bola zjavne najstabilnejšia, pretože sa po stáročia prakticky nezmenila. Jedinou zmenou južnej hranice Spišskej stolice bolo pričlenenie mestečka Štós, o ktoré sa rozšírila na úkor Turnianskej stolice pravdepodobne pred rokom 1598. Severná a severozápadná hranica Spiša je zároveň slovensko – poľskou štátnou hranicou. Na severozápade oddeľuje Spiš od poľského Podhalia hlavný hrebeň Vysokých Tatier. Smerom na východ od neho hranica vedie sčasti po horských chrbtoch Spišskej Magury, Pienin a Ľubovnianskej vrchoviny, na dvoch krátkych úsekoch ju tvorí riečisko Dunajca a Popradu. Na západe Spiš susedí s Liptovom. Ich krátka spoločná hranica vedie po hrebeni Bášt vo Vysokých Tatrách, na východ od Štrby pretína Podtatranskú kotlinu a opäť sa dvíha na Kozie chrbty. Na juhu sa tiahne dlhá prírodná hranica Spiša tvorená masívnym ústredným chrbtom Volovských vrchov. Za nimi leží Gemer a Abov. Východná hranica Spiša má prevažne prírodný charakter. Z väčšej časti vedie po chrbte Braniska a Levočských vrchov. Znižuje sa len na severovýchode pri Plavči, kde do doliny rieky Poprad zasahuje severozápadný výbežok Šariša. Tento prienik na svoje územie si Spiš kompenzuje v oblasti Oľšavicej planiny v Levočských vrchoch, kde sa k nemu podobným posunutím hranice cez rozvodie pričlenila najvyššia časť povodia šarišskej rieky Torysa. (Ludvík, 2010, s. 6)

Na území Spiša sa historicky vyvinuli tri podoblasti. Okolo Starej Ľubovne sa spolu so Zamagurím vytvoril severný Spiš, v popradskej kotline sa pod tatranskými končiarimi rozprestiera stredný Spiš. Územie, z ktorého vodu odvádza Hornád a jeho prítoky, sa označuje ako Južný Spiš. Nové územnosprávne členenie Slovenska v roku 1996 necitlivo narušilo územnú celistvosť Spiša. Do Prešovského kraja zaradili okres Poprad (bez liptovských obcí Štrba a Liptovská Teplička), ďalej okresy Kežmarok, Levoča a Stará Ľubovňa (bez šarišských obcí na východe okresu). V Košickom kraji sa

ocitli okresy Spišská Nová Ves, Gelnica a Košice – okolie (k Spišu patrí len Štós). (Lacika, 1999, s. 5)

1.3 Prírodné pomery

Spiš má všetky základné prírodné znaky, ktoré sú charakteristické pre typickú karpatskú krajinu. Je usporiadaný do pestrej mozaiky pohorí a kotlín, pričom kotliny majú v tejto kompozícii centrálnu polohu. Pohoria plnia funkciu „priečok“, ktoré spájajú buď kotliny navzájom alebo Spiš so susednými územiami.

Spišské kotliny vytvárajú pásmo zníženín v tvare písmena L. V jeho severnej časti sa nachádza Ľubovnianska kotlina a Hornádska kotlina. Prevládajúcimi stavebnými prvkami spišských kotlín sú flyšové sedimenty, ktoré sa pred približne 50 miliónmi rokov uložili na dne paleogénneho mora. Na nich leží nesúvislá vrstva štvrtohorných usadenín výlučne suchozemského pôvodu. Pod strmými končiarimi Tatier sa rozprestiera Popradská kotlina, ktorá predstavuje východné pokračovanie rozľahlej Podtatranskej kotliny. Hranicu medzi Popradskou kotlinou a západne ležiacou Liptovskou kotlinou tvorí štrbský prah, plytká zníženina hlavného európskeho rozvodia. Bez Podtatranskej kotliny situovanej do stredu Západných Karpát by Tatry neboli Tatrami. Popradská kotlina má prevažne málo členitý reliéf. Nízke plošiny striedajúce sa s plytkými dolinami pokrývajú obrovské náplavové kužele, ktoré v ľadových dobách naplavili bystro tečúce vody riek výdatne napájané tatranskými ľadovcami. Za oblými pahorkami Vrbovskej pahorkatiny a nevysokou hradbou Kozích chrbtov sa rozprestiera Hornádska kotlina. V nej sa striedajú pahorkatiny s malými eróznymi kotlinami, ktoré sa vytvorili eróznym rozširovaním riečnych dolín. Nápadnými bralnými vyvýšeninami uprostred mäkko modelovanej flyšovej krajiny sú travertínové kopy. Na jednej z nich stojí rozľahlý Spišský hrad. (Ludvik, 2010, s. 20)

Na severovýchode Spiša leží Ľubovnianska kotlina patriaca do pásma zníženín Spišsko – šarišského medzihoria, ktoré sa tiahne od Pienin smerom na juhovýchod. Pri Plavči toto pásmo vstupuje na územie Šariša. Spišská Magura je prakticky jediným pohorím, ktoré leží vo vnútri Spiša. Vytvára jednu z jeho vnútorných horských priečok. Rozprestiera sa v susedstve Belianskych Tatier. Obe pohoria sú tak blízko pri sebe, že Havran a Ždiarska vidla v zime vrhajú dlhý tieň až na južné svahy Spišskej Magury. Tieto pohoria sa dvíhajú k severu hneď za ždiarskymi humnami. Severná časť Spišskej Magury leží pri pohľade zo Spiša za Magurou, a preto sa nazýva Zamagurie. V jeho

reliéfe sa striedajú dlhé bočné chrbty a doliny s menšími terasovitými poliami a malebnými zamagurskými dedinami. Horskou ozdobou Zamaguria sú Pieniny – jedno z najkrajších pohorí na Slovensku. Polovica z nich patrí Slovensku a druhá polovica leží na území Poľska. Levočské vrchy sú masívnym flyšovým pohorím na hranici Spiša so Šarišom. Prešli zložitým geologickým vývojom. V starších treťohorách sa nachádzali v najhlbšej časti mora. Vďaka tektonickým pohybom sa však vynorili nad hladinu a vyzdvihli sa do dnešnej výšky. Z centra do strán vybiehajú dlhé stupňovité rássochy, medzi ktorými ležia hlboko zaklesnuté doliny. (W. Skupien, 2000, s. 26)

Južnú a západnú časť spišskej krajiny tvoria pohoria, ktoré sa líšia od severných flyšových a bradlových pohorí. Tu nachádzame rôzne vysoké horské pásma budované kryštalicými horninami a druhohornými sedimentmi. Najvyšším a najmohutnejším horstvom Spiša a vlastne aj celých Karpát, sú Tatry. Okolitú krajinu prevyšujú o viac ako 1000 m, preto sú dobre viditeľné z rozličných miest s dobrým výhľadom po celom Spiši, či pri Krompachoch alebo pri Starej Ľubovni. Veľká časť Tatier je neoddeliteľnou súčasťou Spiša, to sú Vysoké a Belianske Tatry. Iba okrajovo na územie Spiša zasahuje masívna hradba Nízkych Tatier, a to svojím nízkym predhorím na rozvodí medzi Čiernym Váhom a Hornádom.

K turisticky najpríťažlivejším pohoriam Spiša patrí Slovenský raj. Má podobu pôvodne celistvej krasovej planiny, ktorú rozdelili hlboké tiesňavy s kaskádami vodopádov na menšie náhorné plošiny. Na severe je časť Slovenského raja oddelená prelomovou dolinou Hornádu. Vnútro prevažne vápencového masívu skrýva mnoho jaskýň. Najviac sa ich nachádza na plošinatom juhu pohoria so Statenskou a Dobšinskou ľadovou jaskyňou.

Veniec obvodových pohorí Spiša na juhovýchode dopĺňajú dve masívne pohoria. Južnejšie ležiacu Čiernu horu pretína dolný prielom Hornádu, ktorý je v súčasnosti zaplavený vodami vodnej nádrže Ružín, Susedné Branisko sa vymyká z obvyklej kompozície pohorí a kotlín východnej časti Spiša. Na rozdiel od svojich susedov pretiahnutých do rovnobežkového smeru je Branisko pohorím s hlavným chrbtom orientovaným v poludníkovom smere.

Spiš nemá zjednotenú riečnu sieť. Hlavné európske rozvodie vedúce od Šuňavy cez Gánovce a Hrádok na chrbát Levočských vrchov ho rozdeľuje na dve približne rovnocenné časti. Zo severozápadnej polovice Spiša odvádza prebytočnú vodu do Baltického mora riečny systém spájajúci sa do riek Dunajec a Poprad. Do Dunajca smerujú všetky riečky a potoky Zamaguria a tatranskej bystriny pritekajúce z Bielovodskej a Javorovej doliny. Rieka Poprad je s dĺžkou 160 km najdlhším tokom

na území Spiša. Zrážky, ktoré spadnú na juhovýchodnú časť Spiša, odtekajú riečnym systémom Hornádu cez Tisu a Dunaj do Čierneho mora.

Spiš nemá také veľké umelé vodné nádrže ako Liptov alebo Orava. Prírodných jazier je tu však viac ako v iných regiónoch Slovenska. Príroda bola v tomto mimoriadne štedrá voči Tatrám, ktoré krásli veľké množstvo plies. Druhou koncentráciou je Zamagurie s niekoľkými prírodnými jazerami, ktoré vznikli zahradenými zosuvmi.

Veľkým prírodným bohatstvom Spiša sú minerálne a termálne pramene. Ich výskyt sa viaže na tektonicky živé poruchové pásma. Najviac ich je zlome, ktorý z juhu ohraničuje Tatry a Spišskú Maguru. Na ňom ležia výdatné minerálne pramene v kúpeľoch Vyšné Ružbachy a známe smokovské kyselky. Bohatá na minerálne pramene je aj oblasť Gánoviec a východ regiónu, to znamená širšie okolie Spišského hradu, obec Baldovce so známou minerálnou vodou.

Na územie Spiša zasahujú väčšou aj menšou časťou štyri národné parky. Najstarší z nich je Tatranský národný park (TANAP) so sídlom v Tatranskej Lomnici, ktorý chráni prírodné hodnoty Tatier už od roku 1949. Na území krajinárskeho prítlačivého Zamaguria leží Národný park Pieniny. Národný park Nízke Tatry zasahuje na Spiš iba svojim severovýchodným okrajom. Národný park Slovenský raj so sídlom v Spišskej Novej Vsi je na Spiši zatiaľ najmladší. Toto hodnotné územie bolo v roku 1988 povýšené z kategórie chránenej krajinnej oblasti (CHKO) na národný park. (Lacika, 1999, s. 10)

1.4 História regiónu

História osídľovania Spiša siaha do dávnej minulosti, minimálne do obdobia poslednej medzľadovej doby. (Lacika, 1999, s. 11) Archeologické výskumy dokazujú, že táto oblasť bola osídlená už 80 000 – 70 000 rokov pred našim letopočtom. Objavuje sa tu človek neandertálskeho typu (zachovaná lebka v Gánovciach, skamenené kosti mamuta, rozličné kamenné predmety). Osídlenie Spiša pred príchodom Slovanov je skutočne neobyčajne intenzívne i keď nie rovnomerné. Najstaršie osídlené miesta na Spiši sú Dreveník, Gánovce, Ružbachy, Poráč, Spišská Nová Ves, Spišské Tomášovce, Vítkovce, Spišský Štvrtok a iné, čiže stred a sever regiónu. Prvá písomná zmienka o Spiši pochádza až z roku 1214, kedy sa spomína najstarší názov Spiš.

V tomto období tu žijú už Slovania, ktorý prišli na toto územie v 6 storočí n. l. Usádzajú sa na miesta už predtým osídlené. Osídľovanie tohto územia pokračovalo v 9., 10., 11. stor. n. l. Starí Slovania položili základy ďalšieho rozmachu stredovekého Spiša. (Marcinková, 1999, s. 5)

V 11.storočí si Spiš a jeho slovanských obyvateľov začali podmaňovať jazdecké družiny starých Maďarov. Za panovania Arpádovcov na seba v krajine pod Tatrami narazili konkurenčné kolonizačné záujmy poľských a slovenských osadníkov. Uhorskí panovníci situáciu riešili nemeckými a flanderskými osadníkmi, ktoré získali rôzne ekonomické a osobné výhody. V druhej polovici 12.storočia dostal Spiš územnú samosprávu. Vymanil sa spod turnianskeho kráľovského domínia a stal sa samostatným kráľovským komitátom. Správnym centrom sa stal Spišský hrad a zostal až do 16.storočia, keď sa stoličné úrady presťahovali do Levoče. Veľké zmeny prinieslo do oblasti 13.storočie. Vpád Tatárov prežili mnohí miestni obyvatelia bez väčších problémov v úkrytoch, ich obydlia zostali spustošené. Na obnovu pozval panovník nemeckých obyvateľov Saska. Títo priniesli výrazné zmeny, dostali privilégia, ktoré im zabezpečili rýchlejší rozvoj a prosperitu. Spoločenstvo spišských Sasov sa postupne pretransformovalo na Provinciu šestnástich spišských miest. Z provincie sa postupne oddelili najbohatšie spišské mestá – Levoča a Kežmarok, ktoré dostali privilégium slobodného kráľovského mesta.

V roku 1412 sa spišské mestá stali súčasťou obchodnej transakcie medzi kráľom Žigmundom Luxemburským, ktorý sa dostal do finančných ťažkostí a poľským kráľom Vladislavom II. z rodu Jagellovcov. Bola to zástava šestnástich bohatých spišských miest za 37 tisíc kôp strieborných pražských grošov. Založenie miest sa obmedzovalo iba na odvádzanie tržieb a poplatkov. V roku 1876 boli začlenené do Spišskej župy.

V 17.storočí bol Spiš zasiahnutý tureckou okupáciou, biedou, morom a následným hladomorom, pri ktorom v roku 1710 – 1711 zahynulo viac ako 20 tisíc obyvateľov Spišskej stolice. Po tomto období začalo obdobie konsolidácie pomerov a hospodárskeho rozvoja. Rozvíjali sa cechy kožušníkov, krajčírov, klobučníkov, obuvníkov a ďalšie.

V roku 1871 bola ukončená výstavba železnice a do Tatier začali prichádzať masy turistov a kúpeľných hostí. Mestá ležiace pozdĺž trate košicko – bohumínskej železnice začali prosperovať. Vyrástli podniky drevárskeho, textilného a potravinárskeho priemyslu. Boli to predovšetkým mestá Poprad a Spišská Nová Ves, naopak kráľovské mestá Kežmarok a Levoča pocítili pokles rozvoja priemyslu.

Začiatkom 20.storočia dochádza ku úpadku Spiša kvôli 1.svetovej vojne a nedostatku práce. (Lacika, 1999, s. 16)

1.5 Demografická charakteristika regiónu

Na celom Slovensku žije takmer 5,5 milióna obyvateľov, čo je zhruba polovica oproti susednej Českej republike a Maďarsku. Na východe krajiny našlo svoj domov vyše 1,5 milióna ľudí. Veľmi silno sa vníma identita „východniarov“, ktorí sú ľahko identifikovateľní podľa výrazného prízvuku.

Región Spiš sa z demografického hľadiska vyznačuje národnostnou a náboženskou pestrosťou, v dôsledku historického vývoja. Podľa štatistík tvoria Slováci 86% Spiša, zvyšok sa delí medzi Rómov, Rusínov, Maďarov, Nemcov, Ukrajincov. Najpočetnejšiu menšinu tvoria Rómovia, cca 7% obyvateľstva.

Slováci žili na území Spiša už od dávnych dôb. Územie bolo dlhé roky pod nemeckou kolóniou. Nemecký prisťahovalci dostávali od kráľov výsady, zaslúžili sa o rozvoj obchodu a výroby. Po druhej svetovej vojne bola väčšina vyhnaná a na území ostalo veľmi málo potomkov.

Južnú časť regiónu tvoria prisťahovalci z Maďarska, nakoľko je to pohraničná oblasť a v minulosti bola súčasťou Uhorska. Na severe regiónu v oblasti poľských hraníc žije skupina označovaná ako Gorali, kvôli jazyku podobnému poľštine a slovenčine. Východ regiónu je typický pre prisťahovalcov z Ukrajiny, ktorí priniesli na územie východné kresťanstvo.

Početnú menšinu tvoria Rómovia. V mnohých dedinách na Spiši vznikli typické rómske osady s nízkou životnou úrovňou. Najväčšie zastúpenie Rómov je v okrese Kežmarok, Levoča a Spišská Nová Ves a v mnohých obciach tvoria väčšinu obyvateľstva.

Z náboženského hľadiska patrí Spiš ku regiónu, kde prevláda rímsko – katolícke vyznanie. Žijú tu ale aj obyvatelia patriaci ku luteránskej cirkvi, pravoslávni, gréckokatolíci a v minulosti na území žili aj Židia, hlavne v obci Huncovce pri Kežmarku, ktoré boli centrom židovskej kultúry na Spiši. (Ludvik, 2010, s. 6)

2 PREDPOKLADY ROZVOJA CESTOVNÉHO RUCHU

Prostredie, v ktorom sa dianie v cestovnom ruchu realizuje, je veľmi rozmanité. Vo väčšine prípadov návštevnosť územia závisí od kvality a atraktivity prostredia, úrovne poskytovaných služieb, ale aj od sociálno-ekonomického postavenia účastníkov cestovného ruchu.

K posudzovaniu predpokladov cestovného ruchu je potrebné pristupovať z viacerých hľadísk. Podstata takéhoto funkčného prístupu spočíva v tom, že sa zisťuje, akú úlohu hrajú jednotlivé okolnosti pri určovaní miesta výskytu cestovného ruchu, jeho intenzity, časového priebehu aj skladby účastníkov na cestovnom ruchu. Na základe funkčného kritéria (Mariot, 1986) možno súbor predpokladov rozvoja cestovného ruchu rozdeliť na tri skupiny:

- lokalizačné predpoklady cestovného ruchu,
- realizačné predpoklady cestovného ruchu,
- selektívne predpoklady cestovného ruchu.

Lokalizačné predpoklady predstavujú primárny potenciál a jeho lokalizáciu. (Novacká, 2007, s. 256). Tento potenciál má istú funkčnú a časovú využiteľnosť v cestovnom ruchu z hľadiska motivácie návštevníka – zákazníka. Primárna ponuka môže byť daná prírodnými podmienkami alebo vytvorená činnosťou človeka (antropogénna ponuka), ktorú tvoria kultúrno-historické podmienky a organizované podujatia. (Gučík, 2010, s. 196) Táto práca sa venuje lokalizačným predpokladom v ďalšej kapitole.

Realizačné predpoklady tvoria sekundárny potenciál, ktorý charakterizuje podporu cestovného ruchu v oblasti realizácie. (Novacká, 2007, s. 257) Realizačné predpoklady rozvoja cestovného ruchu tvoria nadstavbu lokalizačných predpokladov. Ide najmä o ubytovacie, stravovacie služby a tiež dopravu (cestnú, železničnú, leteckú a lanovú).

Selektívne predpoklady definujú výber účastníkov cestovného ruchu. Podľa Novackej (2007) selektívne predpoklady determinujú spôsobilosť klientov zúčastniť sa na cestovnom ruchu. Vytvárajú podmienky na intenzitu dopytu obyvateľstva o produkty cestovného ruchu. Delia sa na základné podskupiny:

- sídelné predpoklady

- demografické predpoklady
- ekonomické predpoklady

Sídlné predpoklady určujú vzťah medzi spôsobom života v umelom prostredí miest a účasťou obyvateľov na rôznych formách cestovného ruchu. Pre mestského obyvateľa, ktorý sa rozhodne navštíviť región Spiš je to krátkodobá rekreácia, ktorá je spojená s vidieckym turizmom alebo ako tranzitné miesto.

V zmysle Mariota (1983) je z hľadiska demografických predpokladov pre rozvoj cestovného ruchu predmetom záujmu:

- hustota obyvateľstva
- veková štruktúra obyvateľstva
- štruktúra obyvateľstva podľa pohlavia

Hustota obyvateľstva je vo veľkej miere ovplyvňovaná urbanizačnými činiteľmi. Čím väčšia je hustota obyvateľstva, tým intenzívnejšie sú podnety pre jeho účasť na cestovnom ruchu (Mariot, 1983). Na území Spiša je cca 350 000 obyvateľov.

Demografický vývoj spoločnosti sa priamo odráža na vekovej štruktúre obyvateľstva. Veková štruktúra je jednou z určujúcich skutočností demografického vývoja spoločnosti.

V rámci celého Slovenska klesá počet obyvateľov v produktívnom veku. Tak tomu je aj v regióne Spiš. Okrem počtu produktívnych obyvateľov, región má vysoký podiel obyvateľov rómskej menšiny.

Ku *ekonomickým predpokladom* patrí ekonomická aktivita obyvateľstva, ktorá im zabezpečuje reálne príjmy a vytvára účasť na cestovnom ruchu. Na cestovnom ruchu sa najčastejšie zúčastňujú pracovne produktívny ľudia, ktorý hľadajú relaxáciu a odpočinok. (Novacká, 2007, s.268)

3 ROZDELENIE REGIÓNU SPIŠ A JEHO ATRAKTIVITY

Najkrajšiu scenériu zo všetkých slovenských krajov má Spiš. Cez Spiš nemožno prejsť ľahostajne a nevšímavo, azda aj preto, že sa tu väčšmi ako inde pripomína minulosť a jej zrastenosť s prítomnosťou. Spišské dediny a mestá nevtieravo a jednako nástojčivo ukazujú svoj odlišný ráz. Prispel k tomu niekdajší úpadok spišských miest – ich historické jadrá sa uchovali lepšie, celistvejšie ako v iných slovenských mestách, neraz nedobre poznačených rýchlejšim rozvojom.

Malohont, Hont, Tekov a Novohrad, Abov a Zemplín majú dosť spoločných črt, ich vzájomné hranice nie sú výrazné. Spiš si nemožno pomýliť s nijakým iným krajom ani v reliéfe, ani v staviteľstve, ani v svojráze. (Ferko, 1991, s. 184)

Nie každá oblasť na Slovensku prekonala to, čo región Spiš za svoj vývoj. Región bol poznačený v rôznych smeroch, následky sú hmatateľné na každom rohu. Kultúrno – historické pamiatky regiónu, ktoré sa na území zachovali, dávajú regiónu osobitý ráz, sú to historické skvosty a sú pre región etnickým bohatstvom. Toto bohatstvo sa týka nielen historických pamiatok, ale aj prírodných pamiatok, ktoré región Spiš ponúka svojim návštevníkom a ktoré patria k primárnej ponuke regiónu.

Spiš je nesmierne bohatý na prírodné pozoruhodnosti a historické pamiatky. Jeho poznávanie si preto vyžaduje určitú systematickosť. Historické členenie spišského regiónu v rôznych obdobiach však podmienilo mnoho subjektívnych faktorov, takže ani jedno z nich sa v praxi veľmi nezaužívalo. Výnimkou je špecifické Zamagurie pomenované podľa polohy za pohorím Spišskou Magurou, ktorá je zároveň aj jeho prírodnou hranicou. Na pomenovanie ďalších častí spišského regiónu možno využiť kritériá polohy alebo nadmorskej výšky. Podľa svetových strán možno vyčleniť severný Spiš a južný Spiš, podľa nadmorskej výšky horný Spiš a dolný Spiš. (Lacika, Krásy Slovenska, 2009)

Región môžeme konvenčne rozdeliť na tri časti:

1. Dolný Spiš – okresy Spišská Nová Ves a Gelnica
2. Stredný Spiš – okresy Levoča, Poprad a väčšina okresu Kežmarok
3. Horný Spiš – okres Stará Ľubovňa a severozápadná časť okresu Kežmarok a Zamagurie.

3.1 Dolný Spiš

Spišská Nová Ves a okolie

Je pozoruhodné, ako veľmi môže jedno jediné rozhodnutie ovplyvniť život jedného mesta a jeho obyvateľov. Keď v roku 1867 vznikol návrh na výstavbu uhorských železníc, najbohatšie spišské mesto Levoča sa proti pokroku postavilo. Významná trať Levoču zďaleka obišla, vďaka čomu sa na výslnie dostalo iné mesto – Spišská Nová Ves.

(Lacika, <http://www.krasyslovenska.eu/articles/view/1126/Doln%C3%BD%20Spi%C5%A1%20%E2%80%93%20pr%C3%ADroda>)

Centrálnu časť Spiša vyplnía rozľahlá Hornádska kotlina. Na jej južnom okraji leží mesto Spišská Nová Ves a za ním sa dvíha krasová oblasť rozrezaná množstvom tiesňav. Dnes ju poznáme pod názvom Slovenský raj a patrí medzi najobľúbenejšie turistické ciele na Slovensku.

Okolie Spišskej Novej Vsi bolo a je veľmi pestré ako prírodou, tak aj zamestnaním obyvateľstva. Sem patrí celá oblasť Slovenského raja a okolie zasahuje aj do Spišsko – gemerského Rudohoria. Obyvatelia sa venovali poľnohospodárstvu, ale bolo tu aj baníctvo – samotná Spišská Nová Ves bola banským mestom a v Krompachoch vznikol moderný priemyselný komplex na spracovanie rudy i samotnej medi. (Jiroušek, str. 76)

Mesto Spišská Nová Ves leží na brehu rieky Hornád, iba niekoľko kilometrov od Slovenského raja. Aj keď ho možno zaradiť na úroveň ďalších významných historických spišských miest, dlhé stáročia žilo v tieni neďalekej Levoče – táto situácia sa zmenila až koncom 18.storočia. Pôvodná slovanská osada s názvom Iglov tu vznikla v 12.stor., kde v 13.stor. neďaleko nej nemeckí kolonisti založili novú osadu (pôvodný názov mesta). Čoskoro dostala mestské výsady a stala sa súčasťou Spoločenstva spišských Sasov. V r. 1412 – 1772 bola súčasťou poľského zálohu, po jeho skončení sa stala sídlom Provincie XVI. Spišských miest. Otvorenie Košicko-bohumínskej železnice naštartovalo sľubný rozvoj priemyslu a s tým súvisiaci narastajúci počet obyvateľov. (Ludvik, 2010, s.80)

Spišská Nová Ves je známa svojim veľkým šošovkovitým námestím, ktoré je lemované meštianskymi domami s príjemnou parkovou zeleňou a niekoľkými skvostnými stavbami v strede. Námestiu dominuje neogotická veža, ktorá je najvyššou

na Slovensku. (Jiroušek, 2001, s. 76). Táto veža je špecifická nielen výškou, ale aj umiestnením dvoch hodín nad sebou.

Táto veža je na neprehradiateľnom rímskokatolíckom Kostole Nanebovzatie P. Márie zo 14.stor. Dnešná podoba veže pochádza až z konca 19.storočia. Veža je prístupná a výhľad z nej určite stojí za trochu námahy pri stúpaní po schodoch. Jedinečný je južný vstupný portál kostola z obdobia okolo r. 1390, v interiéri zaujme niekoľko pôvodných gotických tabuľových obrazov a plastík, medzi nimi najmä Kalvária z dielne Majstra Pavla z Levoče. Ojedinelé sú aj gotické fresky na klenbových poliach egioná lode. Barokový stĺp Immaculaty vztýčili v roku 1724. Uprostred námestia stojí aj klasicistický evanjelický kostol z r. 1790 -1796, medzi týmito dvoma svätostánkami si mesto v roku 1780 – 1820 postavilo reprezentatívnu klasicistickú budovu radnice. Jeho silnejúce postavenie odráža aj elegantná secesná budova Reduty postavená po r. 1900, v ktorej sídli Spišské divadlo. Po obvode námestia môžeme obdivovať viacero pekných meštianskych domov s prevažne barokovou či klasicistickou úpravou. Medzi nimi vyniká Provinčný dom s rokokovou výzdobou fasády, ktorý bol v r. 1774 – 1876 sídlom Provincie XVI spišských miest. Dnes sú tu umiestnené prírodovedecké a historické zbierky Múzea Spiša. Na opačnej strane nájdeme Galériu umelcov s výtvarnými zbierkami vrátane regionálnych umelcov od polovice 19.stor. po súčasnosť. (Ludvik, 2010, s. 82)

Gelnica a okolie

Hlboké a zovreté doliny, zalesnené horské masívy, starobylé banícke sídla – to všetko je oblasť dolného, resp. južného Spiša v okolí Gelnice. Osou oblasti je dolina rieky Hnilec vhlbená do Slovenského Rudohoria, kde sa odpradávná dobývala železná a iná ruda. Patrí medzi menej známe a navštevované časti Spiša, ale ani ona netrpí nedostatkom zaujímavostí. Prechádza tadiaľ turistická trasa Gotická cesta Spiš – Gemer.

Gelnica, jedno z najstarších banských miest na Slovensku. Za celú svoju existenciu prešla obdobím slávy a rozkvetu ale aj obdobím hospodárskych kríz. Názov mesta je odvodený z mena rieky Gnilec (Hnilec), z tohto názvu vznikol nemecký názov Gollnitz a tak Gelnica. Medzi všetkými mestami je Gelnica na Spiši prvá, ktorá bola spomenutá v starých listinách a používala pečať s legendou ako najstaršie mesto Spiša. (Rosslerová – Slaviková, 2000, s. 136) Centrum mesta ležiace v miernom svahu sa predstaví mnohými peknými baníckymi mestskými domami a dominantnými stavbami bývalej radnice a kostola. Pôvodná banícka slovanská osada vznikla už

v 12.stor. a čoskoro sem pozvali baníkov z Bavorska. Spolu s rozširovaním ťažby a rastom počtu obyvateľov v 13.storočí osada získala rôzne mestské privilégia a v roku 1436 sa stala slobodným banským mestom. Rozvoj mesta spojený s ťažbou zlata, striebra, medenej a železnej rudy so striedavými úspechmi prebiehal až do vyťaženia väčšiny zásob koncom 19.stor. (Jiroušek, 2010, s. 58)

Centrom mesta je pravidelné podlhovasté námestie s niekoľkými meštianskymi domami zo 16. a 17. stor. V dominantnej budove bývalej radnice s mohutnou vežou z r. 1802 dnes sídli Banícke múzeum s expozíciami vzťahujúcimi sa na históriu a život Gelnice. Symbolom mesta sa stala socha modliaceho sa baníka stojaceho uprostred námestia pred radnicou. Na západnom okraji centra, na zalesnenom vrchu v tvare skosenej homole sú zvyšky stredovekého hradu. Bol postavený ako kráľovský hrad v 13.stor., v polovici 15.stor. bol obsadený bratříkmi. V roku 1865 vyhorel a chátral, začiatkom 18.stor. poslúžil ako zdroj stavebného materiálu na výstavbu radnice. Dodnes sa zachovali torzá viacpodlažnej vežovitej stavby a obvodové opevnenia. (Ludvik, 2010, s. 106)

Medzi banské diela patrili aj umelé jazerá. Jedným z nich je Thurzovské jazero, ktoré je vyhľadávaným rekreačným miestom. Mestečko Smolník bolo významné svojou mincovňou a výrobou medi z vody- medenky. Mnohé obce, ktoré svoju pôvodnú ľudovú architektúru stratili, majú ľudové umelecké súbory, ktoré na svojich vystúpeniach ukazujú pôvodné kroje, piesne i tance. V oblasti je pomerne mnoho ľudových umelcov, najmä rezbárov. Zvláštny charakter majú obce postavané vysoko v horách, najmä Kojšov a Závadka. (Ludvik, 2010, s. 106)

3.2 Stredný Spiš

Levoča a okolie

Levoča sa rozkladá pod výbežkami Levočských vrchov. Územie dnešného mesta a jeho bezprostredné okolie osídlil človek už v predhistorických dobách. Levoča sa vyvinula z dvoch osád už v 11.storočí. Vďaka výhodnej polohe a šikovným remeselníkom sa mesto stalo bohatým a známym aj za hranicami. Dostalo sa jej pomenovania „hlavné mesto spišských Sasov“, zrejme na základe bohatého zastúpenia spišských Nemcov medzi majetnými občanmi. Spolu s Košicami bola Levoča dovozným i vývozným centrom, súčasne i strediskom tranzitného diaľkového obchodu medzi Poľskom a Sedmohradskom. O rozšírení remesiel (vrátane

umeleckých) hovorí celkový počet vyše 100 majstrov. (Rosslerová – Slaviková, 2000, s. 124)

Mesto bolo vybudované na výhodnom mieste, v strednej časti Spiša, na križovatke významných obchodných miest z východu na západ a zo severu na juh. V stredoveku poloha mesta významnou mierou ovplyvňovala jeho rozvoj. Každý kupec a obchodník v meste musel zastaviť a svoj tovar po dobu 21 dní aj predávať. Až to, čo za túto dobu nepredal, mohol potom odvieť a ponúkať ďalej na predaj. (Jiroušek, 2005, s. 6)

V roku 1950 bolo historické jadro mesta vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu a patrí k najcennejším urbanistickým celkom u nás. (Ludvik, 2000, s. 126)

Jadro mesta, pôvodne Rínok, obohané hradbami si zachovalo stredoveký pôdorys a charakter. (Ludvik, 2010, s. 94) Má tvar obdĺžnika a obklopujú ho meštianske domy pochádzajúce väčšinou zo 14. – 15. stor. Do roku 1923 bola Levoča sídlom Spišskej župy. Jej správa sídlila v tzv. malom župnom dome, ktorého priečelie je zdobené sgrafitom obsahujúcim okrem ornamentov erb Spišskej župy. V budove je cenný archív Spišskej župy s dokumentmi. (Rosslerová – Slaviková, 2000, s. 126)

Najvýznamnejšie historické budovy sú uprostred ústredného námestia. Patrí medzi ne národná kultúrna pamiatka - rímskokatolícky Kostol sv. Jakuba postavený pred r. 1400, koncom 15.stor. ho neskorogoticky upravili. Je jedinečným súborom umeleckých a historických pamiatok nevyčísliteľnej hodnoty. Samotná architektúra je pomerne jednoduchá, s krížovými klenbami, ale vyniká stavebnou dokonalosťou. Hlavný význam tohto kostola spočíva v množstve a kvalite zachovaných pamiatok gotického a renesančného rezbárstva a maliarstva, na čele s dielom Majstra Pavla z Levoče. Hlavný oltár je najvyšším zachovaným dreveným krídlovým neskorogotickým oltárom na svete a jedna z najcennejších európskych pamiatok. Celý je zhotovený z lipového dreva. Hlavné sochy v arche – Madona, sv. Jakub a sv. Ján - sú v nadživotnej veľkosti. Samotný oltár je národnou kultúrnou pamiatkou a kópie niektorých jeho častí prezentovali našu vlasť na svetových výstavách. V kostole je dokopy 12 bočných oltárov. (Ludvik, 2010, s. 94)

V bývalej radnici so zvonnicou z 15 - 17. stor. je dnes múzeum informujúce o bohatých dejinách mesta. Z toho obdobia sú renesančné arkády na prízemí a poschodí. Vo vnútri je expozícia Spišského múzea zameraná na dejiny mesta, národopis okolia, dejiny remesiel a umenia. Sú tu mnohé kópie plastík z kostola, okrem iného aj Posledná večera Pána. Pred ním symbolicky stojí stredoveký pranier pre ženy – klieťka hanby. (Jiroušek, 2010, str. 38) Levoča je aj najväčším pútnickým miestom

Slovenska. Symbolizuje to kostol na Mariánskej hore. Na tomto mieste sa každoročne prvý víkend v júli organizujú stretnutia veriacich zo všetkých kútov Slovenska a okolia.

Poprad

Mesto Poprad je vďaka výhodnej polohe a dopravnému spojeniu skutočnou vstupnou bránou na Spiš. Je tiež strediskom tatranskej turistiky. Leží v malebnej polohe na úpätí Vysokých Tatier. Mesto Poprad je dnes tretím najväčším mestom na východnom Slovensku a najväčším na Spiši. Mesto vzniklo zlúčením piatich pôvodne samostatných spišských miest – Popradu, Veľkej, Spišskej Soboty, Matejoviec a Stráže pod Tatrami, ktoré dnes tvoria jednotlivé mestské časti.

Centrom mesta Poprad je vretenovité námestie, upravené na pešiu zónu, lemované domami s množstvom obchodíkov a krčmičiek. Medzi budovami, uprostred námestia vyniká gotický rímsko - katolícky Kostol sv. Egídia z obdobia okolo roku 1280. V jeho interiéri sa zachovali cenné nástenné maľby, ktoré nedávno zrekonštruovali. (Ludvík, 2010, s. 54)

Mestskou pamiatkovou rezerváciou s mnohými pamiatkami architektúry a s ojedinelým interiérom farského kostola je Spišská Sobota. (Jiroušek, 2005, s. 47) Starý názov Spišskej Soboty z roku 1256 bol „Forum sabathe“ čo znamená „Sobotný trh“. Toto pomenovanie je dokladom, že išlo o osadu s právom týždenného trhu, konaného vždy v sobotu. (Ondrášek, s. 102) Historické jadro má dodnes autentickú podobou starých spišských miest. Celé centrum je mestskou pamiatkovou rezerváciou. Prechádzka po starom trhovom námestí je skutočným návratom do minulých čias. Rímsko-katolícky Kostol sv. Juraja postavili v neskororománskom slohu niekedy po tatárskom vpáde približne v polovici 13.stor. Z obdobia 18.stor. pochádza honosný barokový oltár a iluzívny Boží hrob. Vstup do kostola stráži neskororománsky portál interiér je gotický. (Jiroušek, 2005, s. 47)

Ďalej od centra Popradu sa nachádzajú Matejovce, kedysi samostatné mesto, teraz prímestská časť mesta. Oltár v Kostole sv. Štefana z polovice 15.stor. je veľmi cenný. Skrýva veľmi cenné gotické krídlové oltáre, ktoré sú jedinečnou ukážkou maliarstva vrcholnej gotiky. Ich autor je známy ako Majster z Matejoviec. (Ludvík, 2010, s. 54)

Severozápadne od centra mesta leží mestská časť Veľká, ďalšia z kedysi samostatných miest, ktoré ešte koncom 19.stor. bolo väčšie ako samotný Poprad. Cez hlavné námestie preteká Veľký potok, historické domy sa okrem námestia zachovali aj v príľahlých uliciach.

Východne od centra sa nachádzajú Stráže pod Tatrami, ktoré zo všetkých opisovaných pôvodných mestečiek zostali v úzadí mestského ruchu a aj dnes majú prevažne vidiecky charakter. Na členitom námestí stojí pôvodne gotický rímskokatolícky Kostol sv. Jána Krstiteľa s barokovým stĺpom Immaculaty.

Kežmarok

Základným predpokladom vzniku a postupného rozvoja Kežmarku bola jeho výhodná poloha tak z prírodného a geografického, ako aj politického a obchodného hľadiska. Mesto situované v tesnej blízkosti severných hraníc Uhorska, na dôležitej obchodnej ceste z Balkánu na sever k Baltiku, predurčilo jeho významné postavenie už v stredoveku. (Dudáš, str. 107)

Kežmarok bol slobodným kráľovským mestom. Jeho históriu poznačili najmä dve udalosti. Prvou bola tzv. 200 ročná vojna so susednou Levočou v období 1358-1570 o právo skladu. Druhou udalosťou, ktorá ovplyvnila ráz mesta, bola vyše 200 rokov trvajúca nadvláda feudálov. (Ondrášek, s. 104)

Kežmarok sa môže pochváliť mnohými stavebnými skvostami aj celkovou upravenosťou mesta. Po Levoči je druhým najvýznamnejším mestom Spiša. Dnes je klenotnicou pamiatok. Bohatá história sa odrazila v architektúre, zastúpené sú takmer všetky historické slohy. Centrum mesta nachádzajúce sa na ostrohe medzi riekou Poprad a potokom Ľubica si udržalo kompaktný historický ráz. V jeho severnej časti stojí pôvodný gotický hrad, postavený rodinou Zápoľských, ktorý bol renesančne prestavaný príslušníkmi rodu Tokoliovcov. Dnes je rozľahlý a členitý hradný areál pekne zrekonštruovaný, mnohé miestnosti sú v pôvodnej podobe. Jeho výnimočnosť je v tom, že ide o jediný zachovaný veľký hrad na Spiši a severovýchodnom Slovensku. V hrade je múzeum s mnohými expozíciami o histórii regiónu, strelných zbraniach, cechoch, rode Tokoliovcov, remeslách, židovskej komunite na Spiši a pod. Hrad má rannobarokovú hradnú kaplnku a vežu s výhľadom na mesto a štíty Vysokých Tatier. Práve s Kežmarkom sú spojené začiatky turistiky v tomto horstve a celej krajine, nakoľko v meste sídlil najstarší horský a turistický spolok v Uhorsku. Unikátny je drevený evanjelický artikulárny kostol, zapísaný do svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, ale aj nový evanjelický kostol, ktorý budí záujem s nevšednou orientálnou architektúrou, dielom dánskeho architekta Teofila Hanssena. V susedstve je budova bývalého evanjelického lýcea s cennou knižnicou so 150 tisícami zväzkami, na ktorom študoval P. O. Hviezdoslav. Zvonku nenápadná stavba bola jednou z najkvalitnejších a najprestížnejších škôl v strednej Európe, študovali tu žiaci mnohých národností.

3.3 Horný Spiš

Stará Ľubovňa

Starobylý klenot severného Spiša Stará Ľubovňa leží v Spišsko-šarišskom medzihorí na styku najsevernejších výbežkov Levočskej vrchoviny a južných častí Ľubovnianskej vrchoviny na oboch brehoch rieky Poprad a jej pravostranného prítoku Jakubianska. Chotár v nadmorských výškach 520 – 884 m má v južnej časti podobu mierne až stredne zvlnenej pahorkatiny, v severnej časti vrchoviny, kde je ihličnatý les. (Kopkáš, 2003, s. 213) Vznikla ako trhovú osadu v 2. polovici 13. stor., veľký rozvoj nastal po vybudovaní neďalekého kráľovského hradu. V hrade sa odohrávala nejedna kapitola dejín Slovenska a Poľska. V r. 1412 tento významný kráľovský hrad spolu s ďalšími 13 spišskými mestami pripadol do zálohu poľskému kráľovi a stal sa jeho centrom. Po skončení zálohu hrad stratil svoje postavenie, určitý čas slúžil ako kasárne, prevažne však chátral. V roku 1883 ho zakúpil rod Zamojských, ktorý sa pustili do jeho opráv a dodnes je tam múzeum. Dnes hrad prechádza skrásľovacou kúrou, ktorá z neho robí jednu z najväčších turistických atrakcií v krajine. Rozľahlý hradný areál ponúka okrem pôsobivých exteriérov aj bohaté expozície, ako je história hradu, poľská záloha, staré remeslá. V sezóne hrad oživa početnými podujatiami pre návštevníkov. V podhradí návštevníkov láka skanzen s vybavenými stavbami ľudovej architektúry zo širokého okolia. (Jiroušek, 2001, s. 172) Nachádza sa v ňom 24 drevených objektov z okolia. Okrem domu obecného pastiera, mlyna, kováčskej vyhne a ďalších hospodárskych objektov, je sem prevezený aj gréckokatolícky kostolík z roku 1833, pochádzajúci z obce Matysová. (Ondráček, s. 108) Drevený kostol je zasvätený sv. Michalovi Archanjelovi. (Lacika, 1999, s. 21)

Najcennejší je drevený gréckokatolícky kostolík karpatského typu z 19. stor. Obce okolo Starej Ľubovne sú aj národnostne pestré. Je tu ešte jedna nemecká obec – Chmeľnica, rusínske obce – Jakubany, Kamienka a iné. Pre rusínske obce je typické kresťanstvo východného obradu. (Jiroušek, 2001, s. 172)

Zamagurie

Oblasť severného Spiša, ktorá je od zvyšku Slovenska oddelená pohorím Spišská Magura, je nazývaná Zamagurie. Časť tohto územia pripadala Poľsku, vzájomná previazanosť obcí po oboch stranách hranice je dodnes badateľná. Miestni obyvatelia nazývaní Gorali si udržali silné regionálne povedomie a svojbytné tradície, ale aj nárečie. Celá oblasť si vďaka svojej geografickej izolovanosti zachovala nielen

špecifickú ľudovú kultúru, ale aj neporušenú prírodu a patrí k najmalebnejším a turisticky najvdčačnejším cieľom na Slovensku. Celé Zamagurie môžeme rozdeliť do dvoch odlišných častí – pokojnej a silne zalesnenej krajiny Spišskej Magury s lúkami, pasienkami a odľahlými malebnými dedinkami, kam ešte stále veľa turistov nezavíta, a celkom odlišnú, veľmi členitú a prírodnými krásami oplývajúca oblasť Pieninského národného parku, ktorá celkom oprávnene priťahuje turistov zblízka i zďaleka. Splav Prielomu Dunajca na pltiach patrí medzi najznámejšie turistické atrakcie. (Ludvík, 2010, s. 74)

Centrom tejto oblasti je bývalé okresné mesto Spišská Stará Ves. Známejšie centrum cestovného ruchu v Pieninách je obec Červený Kláštor ležiaca na pravom brehu pohraničnej rieky Dunajec. Visutou lávkou pre peších je spojená s protihľou poľskou obcou Sromowce Nizne. Ťaží zo svojej výhodnej polohy pred vstupom rieky do tiesňavy. Pre turistov je tu prístavisko plti, cykloturisti a peší turisti odtiaľto vyrážajú na svoje výlety a túry. Na severovýchodnom konci obce, kde sa do Dunajca vlieva potok Lipník, sa nachádza Lechnický kláštor – už od založenia nazývaný Červený kláštor, podľa farby strešnej krytiny. Spočiatku slúžil rádu kartuziánov, ktorí si svoje kláštory stavali na odľahlých miestach. V roku 1710 kláštor získal rád kamaldulov, ktorý patrí medzi najprísnejšie rády v katolíckej cirkvi. Budovy barokovo upravili a kláštor sa stal známy vďaka týmto mníchom. Najznámejšou historickou postavou v Pieninách je mních Cyprián, ktorý bol bylinkár, lekárnik a konštruktér. Zostavil pozoruhodný herbár a jeho lekárňu, ktorú viedol v rokoch 1754 – 1775 sa pokladá za najstaršiu v Uhorsku. Jeho život spracoval vo svojom románe Okrídlený mních poľský spisovateľ Jan Wiktor. V polovici 20. stor. bol kláštor vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku.

Gorali predstavujú osobitné etnikum usídlené v slovensko - poľskom pohraničí. Gorali sa od obyvateľov okolitého územia odlišujú pre mnohých Slovákov takmer nezrozumiteľným goralským nárečím, ktoré sa vytvorilo zmiešaním spišského, oravského a podhaliankeho nárečia. S inými tzv. karpatskými nárečiami ho spája veľa spoločných slov, ktoré sa označujú ako karpaticizmy. Patria medzi ne napríklad slová bryndza, žinčica, putňa, košiar alebo krpce. Tieto slová sa však v nížinných slovenských nárečiach vôbec nevyskytujú. Najintenzívnejší vplyv na reč Goralov má dlhodobý slovensko-poľský jazykový kontakt. Do goralského jazykového fondu v minulosti čiastočne prispeli aj Ukrajinci, Rusíni, Maďari a Rumuni. S typickými Goralmi sa možno stretnúť na severnom Spiši, najmä v zamagurských dedinách a vo Vyšných Ružbachoch. (Lacika, Krásy Slovenska, 2005)

4 PRÍRODNÉ PAMIATKY SPIŠA

Prírodné podmienky, resp. prírodný potenciál, sú rozhodujúcimi lokalizačnými faktormi celého cestovného ruchu a rekreácie, väčšinou v jeho pobytových formách. Zároveň tiež určujú základné funkčne–priestorové dimenzie či diferenciáciu v rekreačnom využití územia. (Vystoupil, Šauer, 2011, s. 35) Prírodné podmienky primárnej ponuky a ich rozmiestnenie na Zemi skúma geografia cestovného ruchu. Z hľadiska cestovného ruchu sú rozhodujúce:

- geomorfologické podmienky (povrch, reliéf), najmä rozličné typy reliéfu, členitosť, expozícia voči svetovým stranám, kontrastné formy reliéfu, jaskyne, vodopády, doliny, tiesňavy, estetická hodnota výhľadov do okolia a chránené územia
- klimatické podmienky ako sú podzemné vody, povrchové vody
- biogeografické podmienky (flóra, fauna), najmä les, arboréta, botanické záhrady, živočíšstvo, ichtiofarma. (Gučík, 2010, s. 170)

Geomorfologické podmienky

Z geologického hľadiska je územie Spiša tvorené vnútro karpatským paleogénom, južná časť regiónu gemerským ale aj veporským pásmom, na severe zasahuje bradlové a vonkajšie flyšové pásmo, na západ do regiónu zasahujú jadrové pohoria.

Celé územie patrí do provincie Západných Karpát, pričom doň zasahujú 4 oblasti. Prakticky celý Spiš sa nachádza buď v chladnej klimatickej alebo miernej teplej klimatickej oblasti. V chladnej klimatickej oblasti sa nachádzajú vyššie polohy hôr, ktoré zaberajú väčšiu časť územia. Mierne teplá klimatická oblasť je v Hornádskej a Popradskej kotline. (Skupien, 2000, s. 67)

Po kultúrno – historických pamiatkach Spiša sú významným a neodmysliteľným symbolom Spiša prírodné pamiatky, teda prírodné krásy. Aj tieto sú výsledkom dlhoročných procesov. Geologický vývoj vytvoril na území Spiša množstvo prírodných atraktivít. Tieto lákajú mnoho turistov ku ich objavovaniu. Na území Spiša sú tie najcennejšie zaradené do najvyššieho (najprísnejšieho) stupňa ochrany prírody. Sú to maloplošné chránené územia – chránené areály, prírodné rezervácie

a prírodné pamiatky. Väčšinou sú to lokality, ktoré sú izolované od iných chránených území. Miesta, ktoré sú tvorené z veľkoplošných chránených území, ako sú národné parky, majú najvýznamnejší charakter.

Na území Spiša sú 4 národné parky, kde platí tretí stupeň ochrany prírody. Sú to Tatranský národný park, Pieninský národný park, Národný park Slovenský raj a Národný park Nízke Tatry.

4.1 Tatranský národný park

Územie Tatier je výnimočné rôznorodosťou a bohatosťou prírodných prvkov. Vyskytuje sa tu mnoho vzácnych, ohrozených rastlín a zvierat, ktoré si zasluhujú mimoriadnu ochranu.

Vymedzené územie zasahuje priamo do Tatranského národného parku (stupeň ochrany č. 3 až 5) a jeho ochranného pásma (stupeň ochrany č. 2). Tatranský národný park (TANAP) bol vyhlásený už v roku 1948, poľská časť v r. 1954. Obidva parky tvoria bilaterálne cezhraničné chránené územie. Správa parku sídli v Tatranskej Lomnici. Tu sa nachádza aj Múzeum Tatranského národného parku. Vlastný TANAP mal pôvodne rozlohu 510 km². Ochranné pásmo TANAP-u tvorili Východné Tatry a časť Zamaguria s rozlohou 700 km². V roku 1978 sa rozšíril o Západné Tatry, čím sa jeho plocha zväčšila na 730 km². Do ochranného pásma s rozlohou 390 km² začlenili oblasť Zuberca, lúčnu krajinu horného Liptova a okraj Popradskej kotliny hraničiaci s Vysokými Tatrami. Pokrýva rozsiahle územie Západných Tatier, Vysokých Tatier a Belianskych Tatier, v podtatranskej kotline je územie národného parku vymedzené dolnou hranicou lesa.

Tatranský národný park poskytuje okrem ochrany prírodného prostredia a prírody vôbec aj priaznivé podmienky na liečenie (napr. liečenie dýchacích ciest, pohybového ústrojenstva), šport (napr. strediská bežeckého a zjazdového lyžovania, vysokohorská turistika, horolezectvo a iné športy), rekreácia (prechádzky po okolí) a výskum (meteorologická stanica na Lomnickom štíte). Územím národného parku vedú turistické a náučné chodníky vyznačené červenými, modrými, zelenými a žltými značkami, ktorých celková dĺžka dosahuje približne 600 km a umožňuje návštevu takmer všetkých významných oblastí. Náučné chodníky majú výchovno-vzdelávaciu funkciu a turista sa tu dozvie všetky podstatné fakty o lesných živočíchoch, drevinách, rastlinách, lavínach, lese, vode, prenikaní človeka do Vysokých Tatier, ako aj

o vodcovskej a záchranej službe v týchto horách a o ochrane prírody. (Vološčuk, 1994, s. 417)

4.2 Pieninský národný park

Pieniny v Zamagurí upriamili na seba pozornosť ešte v tridsiatych rokoch 20.storočia, keď tu po dohode medzi Poľskom a Československom vzniklo prvé medzinárodné chránené územie. Podľa rozhodnutia Slovenskej národnej rady z roku 1967 sa tu na rozlohe 2115 hektárov zriadil Pieninský národný park. (Petách, 1974, s. 9)

Pieninský národný park patrí k najmenším národným parkom, no rozhodne je jedným z najkrajších. Vápencové bralá a skaly, steny a vežičky boli vymodelované riečkou Dunajec, ktorá sa zahľbovala v mäkkom flyši, až kým nenarazila na tvrdé podložie. Dunajec prelamujúci sa cez krajinu vytvoril okrem toho aj početné meandre a kaňovité zúženiny, čím vznikol zvláštny vodný svet. Je to vyjadrené aj v slovenskom názve tohto kraja Pieniny, čo znamená miesto, kde sa pení voda. (Ondráček, s. 106)

Rastlinné bohatstvo Pienin je pestré, kraj možno nazvať botanickým rajom. Na malom území tu rastú teplomilné, horské aj vysokohorské rastliny. Oddávna je známe bohatstvo, zvláštnosť a nádhera pieninskej kveteny, ktorá vábila predovšetkým botanikov a zberateľov liečivých rastlín. (Petách, 1974, s. 9)

Pieninský národný park je medzinárodným národným parkom. Jeho územia sa nevelmi dotkla výstavba miest. Je krásnou, čistou a kultúrnou zónou ticha, ktorej význam z roka na rok vzrastá. (Ferko, 1991, s. 191)

Pásmo Pienin možno rozdeliť na 4 časti, ktoré sa od seba značne líšia :

1. Spišské Pieniny
2. Czorstynské Pieniny
3. Pieniny
4. Malé Pieniny

Veľký význam Pienin zo stanoviska geologického, tektonického, geografického, meteorologického, zoologického, ale najmä botanického, ako aj nezvyčajné krásy a bohatstvo celej prírody dali podnet na základe tzv. Krakovského protokolu zo 6.mája 1924 pre vznik prvého pohraničného parku v Európe. Park Narodowy w Pieninách na rozlohe 732,66 ha utvorili už v roku 1930. V československej časti vznikol prírodný park až v roku 1932 pod úradným názvom „Slovenská prírodná rezervácia v Pieninách.“

Jeho rozloha je 423,46 ha. 1.januára 1958 prevzala pieninskú rezerváciu Správa Tatranského parku pod úradným názvom Pieninská prírodná rezervácia. Starostlivosť o prírodu na celom území Pienin sa neustále zvyšuje. Okrem rezervácie sa vytvorilo aj ochranné krajinné pásmo, ktoré zabezpečuje podmienky pre rozvoj rastlinných a živočíšnych spoločenstiev v rezerváciách a vytvára vhodné okrajové prostredie celému parku. Dnešná štátna starostlivosť o ochranu prírody a krajiny je zameraná na plánovitý rozvoj poľnohospodárstva a lesníctva, lebo spolu s rozumne usmerňovanou výstavbou musia v ochrannom pásme slúžiť na hospodárske a kultúrne povznesenie krajiny. (Petách, 1974, s. 16)

4.3 Národný park Slovenský raj

Slovenský raj sa nachádza na severe rozloženého Slovenského Rudohoria a spolu s Muránskou planinou je súčasťou Spišsko – gemerského krasu. Slovenský raj už od stredoveku tvorí prírodnú hranicu medzi Spišom a Gemerom. V súčasnosti je takmer celý súčasťou Košického kraja. Pretína ho hranica medzi okresmi Spišská Nová Ves a Rožňava. (Kollár, 2001, s. 10)

Pozostáva prevažne z vápencov a dolomitov. Celá oblasť bola pôvodne jednou veľkou plošinou, ktorú postupne hlavné riečne toky pokrájali na niekoľko menších – väčších plošín, z ktorých sa teraz veľarovite rozbiehajú pre Slovenský raj také charakteristické tiesňavy. Je tu najväčšia koncentrácia kaňonov v celých Karpatoch a taktiež najviac vodopádov na Slovensku. Okrem povrchových krasových javov sú pre návštevníka atraktívne podzemné krasové javy, hlavne Dobšinská ľadová jaskyňa v údolí Hnilica, Medvedia jaskyňa na Glaci, Stratená jaskyňa. Nachádza sa tu okolo 200 jaskýň a priepastí, niektoré z nich sú považované nielen ako slovenský, ale aj ako medzinárodný unikát. (Hric, 1980, s. 12)

Podľa fyto geografického členenia patrí územie Slovenského raja do oblasti západokarpatskej flóry. Pretože až 90 percent jeho územia pokrývajú lesy, výrazne tu prevládajú lesné rastlinné spoločenstvá. Pestré prírodné podmienky (najmä členitý reliéf a prítomnosť minerálne bohatého substrátu) podmieňujú druhovú rozmanitosť vegetačného krytu. V Slovenskom raji zaevidovali 930 druhov vyšších rastlín, z ktorých je šesť endemitov úplne viazaných na územie Slovenska a 19 endemitov presahujúcich územie Slovenska. Medzi najvzácnejšie rastliny patrí poniklec slovenský, klinček včasný, kostrava tatranská a mnohé iné. (Kollár, 2001, str. 19) Na

území bolo zistených viac ako 4500 druhov bezstavovcov a viac ako 300 druhov stavovcov, z ktorých je 140 chránených. Sú to napr. orol skalný, salamandra škvrnitá. (Hric, 1980, s. 14)

Pre slovenský raj sú typické pomerne veľké mikroklimatické rozdiely, ktoré súvisia s extrémnou členitosťou reliéfu v tiesňavách. Národný park Slovenský raj so sídlom v Spišskej Novej Vsi patrí medzi najmladšie národné parky na Slovensku. Krajinársky mimoriadne hodnotné územie na pomedzí Spiša a Gemeru bolo od roku 1964 chránené ako chránená krajinná oblasť. V roku 1988 ho povýšili na národný park s rozlohou 32 774 ha, pretože táto kategória zabezpečuje vyšší stupeň ochrany. Približne jedna pätina národného parku je prísnejšie chránená v rámci 11 národných prírodných rezervácií a 8 prírodných rezervácií. Okrem toho sú v Slovenskom raji 2 prírodné pamiatky – Novoveská Huta a Hranovnické pleso, 1 národná prírodná pamiatka – Dobšinská ľadová jaskyňa (taktiež zapísaná do kultúrneho dedičstva UNESCO) a 1 chránený areál – Knola. Väčšinu národných prírodných rezervácií vyhlásili v roku 1964 kvôli ochrane najhodnotnejších tiesňav a dolín. Rozlohou vyniká národná prírodná rezervácia Kysel', ktorá chráni rovnomernú tiesňavu na ploche 990 ha. (Kollár, 2001, s. 20)

4.4 Národný park Nízke Tatry

Nízke Tatry sú najrozsiahlejším pohorím na Slovensku a v roku 1978 boli na ploche 81 095 ha vyhlásené za národný park – NAPANT. Do regiónu Spiš zasahuje Národný park Nízke Tatry len okrajovo a to v katastri obce Vikartovce a Šuňava minimálnou časťou.

Región Spiš patrí na Slovensku medzi regióny, ktoré majú najväčšiu rozlohu národných parkov, pred ním sú regióny Gemer a Liptov. Tie sú väčšie svojou rozlohou, ale z hľadiska veku, má región Spiš prvé Slovenské národné parky – Pieninský národný park a Tatranský národný park a taktiež prvú chránenú krajinnú oblasť – Slovenský raj. Ľudia na tomto území si už v minulosti začali uvedomovať krásu, jedinečnosť a potrebu uchovať toto dedičstvo v podobe ochrany prírody.

5 UNESCO PAMIATKY

UNESCO je skratka, ktorá v angličtine znamená: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Ide o svetovú organizáciu, ktorá bola založená 16. novembra 1945. V súčasnosti dobe má 195 členov. Zaoberá sa činnosťou v 5 oboroch a jednou z týchto činností organizácie je aj vytváranie Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva národov z celého sveta. Pôvodný názov Zoznamu v angličtine je UNESCO's World Heritage List, Zoznam svetového dedičstva. Cieľom programu je katalogizovať a zachovať kultúrne a prírodné miesta mimoriadneho významu ako spoločné dedičstvo ľudstva. Vybrané lokality môžu po splnení určitých podmienok získať prostriedky z Fondu svetového dedičstva. Program bol založený na základe Dohody o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva prijatej na konferencii UNESCO 16. novembra 1972, ktorá sa uskutočnila v Paríži.

V zozname UNESCO sa nachádzajú rôzne kultúrne pamiatky a prírodné vzácnosti aj z našej krajiny, zo Slovenska. Do zoznamu UNESCO sa v regióne Spiš dostali nasledujúce kultúrne a prírodné pamiatky a miesta:

- Spišský Hrad
- Spišské Podhradie
- Spišská Kapitula
- Žehra
- Levoča
- Evanjelický drevený artikulárny kostol v Kežmarku

Obrázok 2: Rozdelenie pamiatok UNESCO v Slovenskej republike

Zdroj: https://www.google.sk/search?q=rozdelenie+unesco+pamiatok+v+slovenskej+republike&hl=sk&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=HM8zUc7QEIap4ATi1IFQ&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1600&bih=799#imgrc=cyj1sZP2Uh5GcM%3A%3BBKvcChTJfZ6w9M%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.slovakregion.sk%252Ffiles%252Fkraje-slovenska%252Fslovensko.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.slovakregion.sk%252Fslovensko%3B500%3B200epcia/07_cestne.pdf

Spišský Hrad

Od roku 1993 je Spišský hrad spolu s okolím (Spišská Kapitula, Spišské Podhradie, kostol Žehra) zapísaný do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Neodmysliteľnou súčasťou scenérie Spišskej kotliny je hradný kopec, ktorý sa vypína vyše 200m nad svojím okolím. Túto prírodnú dominantu okolia dnes umocňujú ruiny, ale aj obnovené múry jedného z najväčších hradov v strednej Európe.

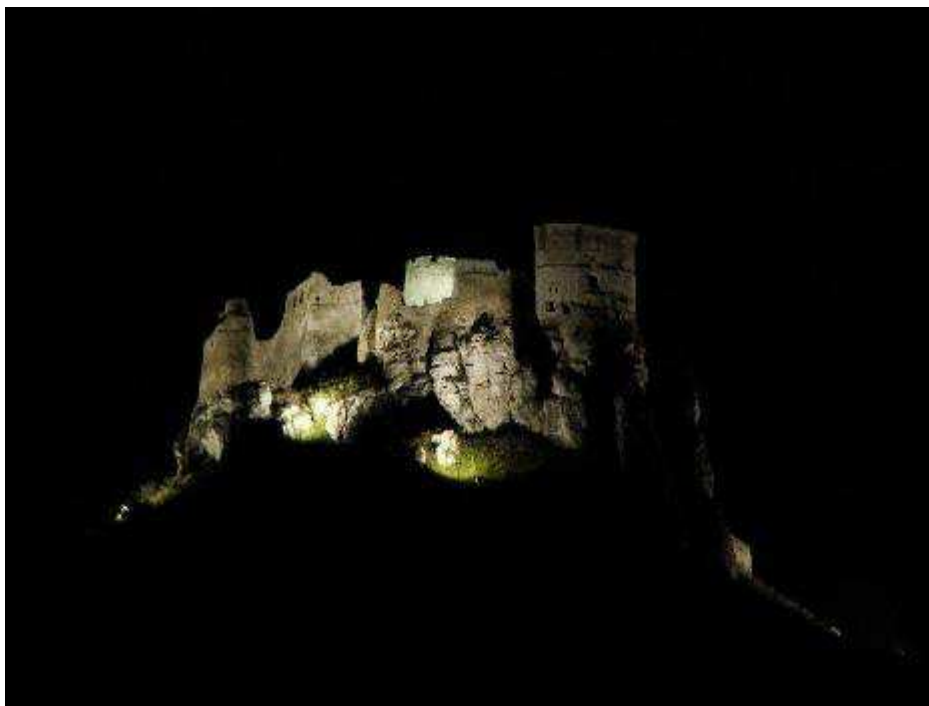
Spišský hrad je najväčším stredovekým hradom v strednej Európe. Vznikol v 12. storočí na mieste staršieho slovanského hradiska. V prvej polovici 13. storočia bol hrad chránený kamenným opevnením, vďaka ktorému odolal aj tatárskemu vpádu (r. 1241). V tom istom storočí, talianski majstri, ktorí pôsobili aj pri výstavbe Spišskej Kapituly, zosilnili hradné opevnenie. Z 13. storočia pochádza aj honosný románsky palác, valcovitá veža, románska brána i dnes už neexistujúca románska kaplnka. (Fiala, 1988, s. 6)

V 14. storočí za vlády Ľudovíta, syna Karola Róberta z Anjou bol Spišský hrad rozšírený o stredné nádvorie so vstupnou bránou a barbakanom. V polovici 15. storočia bolo na hrade vybudované dolné nádvorie, ktorého vznik sa viaže k pobytu vojsk Jána Jiskru z Brandýsa. Ján Jiskra bol po smrti kráľa Žigmunda (v roku 1437) povolaný na obranu ešte neploletého uhorského kráľa Ladislava Pohrobka (1445-1457).

Pôvodný kráľovský hrad patrilo viacerým rodom. Od roku 1464 patrilo rodine Zápoľských,

v prvej polovici 16. storočia pripadol rodine Thurzovcov a jeho poslednými vlastníkmi po roku 1636 sa stali Csákyovci, ktorí ho vlastnili až do roku 1945. Po požiari v roku 1780 hrad utrpel obrovské škody, nebol už viac obnovený a postupne pustol. Na hrade prebiehajú od roku 1970 rozsiahle konzervačné práce. Súčasťou hradu je sprístupnená archeologická a historická expozícia z dejín hradu, stredovekých zbraní a feudálnej justície. Prístup na Spišský hrad je z dvoch strán – východnej a západnej. Východná je určená pre motoristov, tí sa dostanú z tzv. bijacovskej cesty k východnej bráne Spišského hradu. Západná trasa je pre peších turistov. Chodník vedie zaniknutým obranným valom ľudu púchovskej kultúrnej skupiny, obchádza dolné nádvorie a vyúsťuje pred východným opevneným predbránim. (Fiala, 1988, s. 84)

Obrázok 3: Spišský hrad

Zdroj: Autor

Spišské Podhradie

Spišské Podhradie vzniklo v 11. storočí, ale dôležité postavenie získalo až v 12. storočí po osídlení Nemcami. Jeho história úzko súvisí so Spišským hradom. Spišské Podhradie bolo svojím charakterom remeselné a poľnohospodárske mesto. Dejiny sú úzko spojené s minulosťou Spišského Hradu a Spišskej Kapituly.

Mestský charakter umocňujú početné meštianske domy na námestí. V mnohých nájdeme gotické, renesančné a barokové prvky. Na portáli starej radnice sa zachoval erb mesta s nápisom z roku 1456 v supraporte.

Rímsko katolícky farský kostol Narodenia Panny Márie bol postavený po roku 1258. Neskôr bol prestavaný v gotickom slohu. V inventári kostola sa nachádza gotická bronzová krstiteľnica z roku 1390, výrobok spišskonovoveského zvonolejára Jana Weygela a neskorogotické tabuľové maľby.

Na miestnom cintoríne, okolo ktorého vedie chodník na Spišský Hrad, sa nachádzajú vzácne umelecké diela od sochára A. Luxa. (Fiala, 1988, s. 122)

Na konci 19. storočia mesto získalo železničnú prípojku Košicko-bohumínskej železnice zo Spišských Vlachov, čo podporilo rozvoj priemyslu. Spišské Podhradie sa preslávilo najmä ťažbou travertínu z oblasti Dreveníka a obľúbenými spišskými párkami. (Lacika, 1999, s. 64)

Obrázok 4: Spišské Podhradie

Zdroj: http://sk.wikipedia.org/wiki/Spi%C5%A1sk%C3%A9_Podhradie

Spišská Kapitula

Mestská pamiatková rezervácia Spišská Kapitula leží západne od Spišského Podhradia, ktorého je administratívnou súčasťou. (Lacika, 1999, s. 64)

História Spišskej Kapituly úzko súvisí s históriou Spišského hradu. Nachádza sa na východnom svahu Martinského kopca. Toto malé cirkevné sídlo pozostáva zo vzácných objektov, ktoré slúžia na vykonávanie duchovných a administratívnych funkcií spišského biskupstva. K bohatej histórii Spišskej Kapituly sa viaže množstvo pamiatok, ktoré odolali času a zachovali sa dodnes. Medzi najskvostnejšie patrí katedrálny chrám sv. Martina, ktorý prezentuje stavebný a umeleckohistorický vývoj sakrálnej architektúry na Spiši od románskeho po barokové obdobie. Katedrála vznikla v prvej polovici 13. storočia v blízkosti oveľa staršieho sakrálneho objektu zasväteného

Panne Márii, ktorý sa však nezachoval. Dodnes sa v katedrále zachovala západná časť v priestore pod emporou a obidve veže i s priečelím. V roku 1950 bola Spišská Kapitula vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu, čím sa prispelo k uchovaniu kultúrneho dedičstva na Spiši. (Fiala, 1988, s. 120)

Obrázok 5: Spišská Kapitula

Zdroj: http://sk.wikipedia.org/wiki/Spi%C5%A1sk%C3%A1_kapitula

Žehra

Juhovýchodne od Spišského Hradu je dedinka Žehra, známa románskym kostolíkom. Ranogotický Kostol Sv. Ducha tvorí súčasť kultúrneho dedičstva UNESCO. Bol postavený v rokoch 1245 - 1275. Najvzácnejšie pamiatky v kostole reprezentujú nástenné fresky, ktoré predstavujú ucelený ikonografický cyklus. Interiér s nástennými maľbami predstavuje najucelenejší komplex freskového umenia na Spiši. Bol to aj jeden z dôvodov, prečo bol tento kostol v roku 1983 vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Najstaršie nástenné maľby vznikli na konci 13. storočia a posledná bola vytvorená po polovici 15. storočia. Dominantou severnej lode je nástenná freska Strom života (Arbor vital) z roku 1400. Vzácné je aj zariadenie kostola, napr. kamenná krstiteľnica z 13. storočia, oltár a kazateľnica z polovice 17. storočia ako i gotická oltárna skriňa z roku 1510 a iné. (Fiala, 1988, s. 124)

Obrázok 6: Žehra

Zdroj: http://sk.wikipedia.org/wiki/S%C3%BAbor:Zehra,_Slovakia_008.jpg

Levoča

Na Slovensku je málo takých pekných a na historické pamiatky bohatých miest, akým je mesto Levoča. Levoča je mesto plné kultúrnych a historických pamiatok. V roku 1950 bolo historické centrum mesta vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 2009 spolu s dielom Majstra Pavla bola zaradená do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

K najvýznamnejším pamiatkam sakrálneho umenia na Slovensku a zároveň najväčším skvostom Levoče je Chrám sv. Jakuba. V kostole sa nachádza najobdivovanejší hlavný oltár, ktorý je súčasne najvyšším gotickým oltárom na svete a jeho autorom je známy neskorogotický rezbár Majster Pavol z Levoče. Oltár meria na výšku 18 metrov a 62 centimetrov. Okrem gotického oltára je národnou pamiatkou dielo Jana Szilassyho – monštrancie, kalichy a iné bohoslužobné predmety vyzdobené emailovým a tepaným dekorom. Levočský chrám je unikátnym súborom umelecko – historických pamiatok najmä z obdobia 15. až 17. storočia. K dielam Majstra Pavla patrí aj oltár Narodenia z roku 1510, umiestnený v západnej kaplnke na severnej strane kostola, ďalej oltár sv. Jána a oltár sv. Anny- Mettercie, obidva z roku 1520, ako aj socha sv. Juraja z roku 1520. (Jiroušek, 2005, s. 36)

Prvé mestské hradby, ktoré boli okolo celého historického jadra, obkolesovali celé mesto už v 13. storočí v dĺžke 2,5 km. Súčasťou hradieb boli 3 brány, z ktorých sa zachovali dve – Vyšná (Košická) a Menhardská. Hradby boli opevnené 13 -16 baštami, z ktorých sa zachovalo dodnes len päť.

Obrázok 7: Levoča

Zdroj: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Levo%C4%8Da>

Evanjelický drevený artikulárny kostol v Kežmarku

Drevený artikulárny kostol v Kežmarku pochádza z čias náboženskej neslobody protestantov, ktorí si mohli postaviť kostol len na základe povolenia vydaného Šopronským snemom r. 1681. Cisára a snem k tomuto kroku donútilo povstanie uhorskej šľachty, ktoré viedol kežmarský rodák a majiteľ miestneho hradu Imrich Thököly. 26. artikul povolil protestantom v Uhorsku stavať kostoly po jednom v každom slobodnom kráľovskom meste – akým bol aj Kežmarok – a po dva v každej župe. Kostoly v mestách sa mohli postaviť len na predmestí – za mestskými múrmi a na mieste, ktoré presne vyznačila kráľovská komisia. Miesto pre výstavbu tohto evanjelického kostola bolo v tesnej blízkosti jestvujúcej kamennej budovy hostinca (neskôr evanjelickej školy), ktorá stále v 16. storočí neďaleko vstupnej, tzv. Vyšnej brány. Stavba sa musela postaviť výlučne na náklady evanjelickej cirkvi z najlacnejšieho stavebného materiálu. Stavba sa nezačala hneď, nakoľko to súviselo s komplikovanou politickou a náboženskou situáciou v meste. Najlacnejším stavebným materiálom bolo drevo a tým akoby sa predurčilo, že artikulárne kostoly budú drevené. Nie je známe, ako vyzeral tento kostol, je známe jedine, že mal dnešný pôdorys a bol prízemný. Predstavoval provizórium, nakoľko nepostačoval veľkej komunite pre slovenskú a nemeckú časť obyvateľstva. Veriaci hľadali nové prostriedky na prestavbu kostola milodarmi zo severných protestantských krajín. Rozšírenie, rozobratie pôvodného a stavba nového väčšieho chrámu sa začala v roku 1717. Práce mal na starosti tesársky majster a staviteľ Juraj Muttermann. Nový drevený chrám bol zhotovený zrubovou technikou použitím kvalitného tisového a smrekovcového dreva.

Bol zasvätený sv. trojici. Zrubový objekt kostola má pôdorys takmer pravidelného kríža s dĺžkou približne 34,5m, šírkou 30,5m a výškou 20,5m. Výraz severského stavitel'stva a cudzieho vplyvu sa na stenách chrámu prejavil v podobe okrúhlych okien. Interiér zdobí bohatá baroková výzdoba a vzácny cirkevný mobiliár. Celú plochu klenby pokrýva iluzívna maľba nebeskej oblohy s oblakmi a dvanástimi apoštolmi, štyrmi evanjelistami, svätou Trojicou. Za oltárom, ktorý zhotovil Ján Lerch z Kežmarku, sú dvaja anjeli držiaci medailón s kráľovskou korunou, dvojhlavou orlicou, erbom Uhorska a nápisovou páskou. Jedinou kamennou časťou kostola je sakristia – má dve miestnosti, prerobené z pôvodného renesančného hostinca z r. 1593 a časť ich pôvodnej nástennej výzdoby sa zachovala dodnes. Do steny sakristie sú zapustené kamenné epitafy. (Dudáš, s. 112) V roku 1985 bol drevený artikulárny kostol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku a v roku 2008 spolu s ostatnými vybranými gréckokatolíckymi, katolíckymi a evanjelickými kostolíkmi zapísaný do zoznamu UNESCO.

Obrázok 8: Drevený artikulárny kostolík v Kežmarku

Zdroj: Autor

6 KULTÚRNE PODUJATIA A ZARIADENIA NA SPIŠI

Kultúrno-historické pamiatky spolu s prírodnými podmienkami vytvárajú schopnosť prilákať návštevníkov na územie, ale ako doplnkové služby slúžia kultúrne a osvetové zariadenia. Na Spiši nájdeme tiež dostatok takýchto zariadení, ktoré vplývajú na rozvoj cestovného ruchu pozitívne.

Technickú základňu tvoria kultúrno - historické objekty, ktoré sme opísali v predchádzajúcich kapitolách a kultúrne a osvetové zariadenia a taktiež kultúrne podujatia rôzneho druhu.

6.1 Kultúrne podujatia

Kultúrne podujatia majú na Spiši mnohoročnú tradíciu a svojim významom prispievajú k vyššej návštevnosti a rozvoju cestovného ruchu. Tradíciu majú nielen kultúrne slávnosti ale aj náboženské púte, ktoré prilákajú nielen domácich návštevníkov zo Slovenska ale aj z blízkeho zahraničia.

Náboženské púte

Náboženské púte už po stáročia priťahovali masy veriacich na celom svete. Pútnici vyhľadávali posvätné miesta za náboženským cieľom. Je to predovšetkým jav náboženský – nadčasový i nadkonfesiónálny, ktorý je viazaný na kult. Už od prvých kresťanských storočí mali tieto základné ciele: vidieť, modliť sa, adorovať, splniť sľub a dosiahnuť vypočutie prosieb. Aj na území Spiša môžeme nájsť takéto pútnické miesto vyhľadávané nielen domácimi veriacimi, avšak aj veriacimi zo zahraničia.

Mariánska hora v Levoči patrí k najstarším a najvýznamnejším pútnickým miestam na Slovensku. V roku 1247 bola postavená prvá kaplnka, alebo môžeme to nazvať aj kostolík na Olivetskej hore. Bola postavená ako vďaka Božej Matke za záchranu mnohých životov pred vpádom Tatárov a môžeme to považovať aj za začiatok pravidelných púti na tomto území. 2.júla 1922 bol tento kostol vysvätený spišským biskupom Jánom Vojaššákom. Mariánska hora sprvu sústreďovala veriacich z východného a stredného Slovenska. Stretávali sa tu veriaci latinského a gréckeho obradu, nielen zo Slovenska ale aj z druhej strany Tatier, Poliaci. Svätý Otec Ján Pavol

II. na žiadosť vtedajšieho administrátora spišskej diecézy Štefana Garaja vymenoval v roku 1984 tento pútnický chrám za Baziliku Minor (bazilika menšia) a v roku 1995 na toto miesto aj sám zavítal. Na tejto púti sa zúčastnil doposiaľ rekordný počet pútnikov okolo 650 tisíc, nielen zo Slovenska. Prítomných bolo 6 kardinálov, 40 biskupov a okolo 750 kňazov. (Jiroušek, 2005, s.86) Mariánska púť prežila obdobie reformácie, obdobie najtvrdšieho komunistického režimu a každoročne prvý júlový víkend privíta vyše 500 tisíc veriacich z mnohých krajín.

Ďalším malým známym pútnickým miestom na Hornom Spiši je dedinka Litmanová. *Púte do Litmanovej* začali v roku 1990, keď sa dvom litmanovským dievčatám Katke Česelkovej a Ivete Korčákovej údajne zjavila Panna Mária na hore Zvir. Každoročne začiatkom augusta na výročie zjavenia sa púti zúčastňuje približne 10 tisíc ľudí zo Slovenska a zahraničia, aby sa zúčastnili na bohoslužbách pod holým nebom. (Lacika, 1999, s. 22)

Kultúrne slávnosti a festivaly

Každoročne sa na území Spiša konajú rôzne kultúrne podujatia, festivaly, jarmoky, výročné slávnosti obcí, rôzne trhy. V tejto práci pripomenieme len pár, ktoré majú nielen regionálny alebo slovenský rozmer, ale nadnárodný aj medzinárodný.

V Poprade sa na jeseň koná *Medzinárodný festival horských filmov*, kde porota na základe výberu v rôznych kategóriách vyhodnocuje filmy z horského prostredia. Minulý rok, tj. v roku 2012 bol jubilejný 20 ročník tohto festivalu. Festival horských filmov si rokmi vybudoval dobré meno nielen u filmových nadšencov, ale aj u odbornej verejnosti. Dôkazom je členstvo v Medzinárodnej aliancii horských filmov (International Alliance for Mountain Film), ktorá združuje 20 najvýznamnejších filmových festivalov z celého sveta.

V Kežmarku sa každoročne druhý júlový víkend koná kultúrne podujatie *Európske ľudové remeslo (ELRO)*, medzinárodný festival remesiel a ľudovej kultúry. Cieľom tohto festivalu je stretnutie nielen remeselníkov, šermiarov, domácich a zahraničných folklórnych skupín, ale aj hercov, milovníkov vážnej hudby a priateľov, nielen zo Slovenska ale aj zo zahraničia.

Zamagurské folklórne slávnosti sú prehliadkou ľudového spevu, tanca, hier a zvykov Zamaguria v čarovnej prírode Pienin na severe Slovenska. K festivalu patrí jarmok ľudových remesiel a ochutnávka tradičných goralských jedál, ktorý je usporiadaný každoročne v máji. Tento rok bude už ich 37 ročník.

Medzinárodný kultúrny festival *Dni Majstra Pavla v Levoči* je dôkazom posolstva kultúry, ktorého súčasťou sú vystúpenia divadelníkov, muzikantov a tanečníkov na ulici. Koná sa od roku 2001 každoročne v júli a auguste na námestí v Levoči a láka návštevníkov na rôzne druhy umenia a kultúry. Vyvrcholením je Hra svetiel na konci festivalu, kedy sa námestie v Levoči oblečie do tmy a program vyvrcholí ohňostrojom. (<http://www.slovakia.travel/entitaview.aspx?l=1&smi=8113&ami=8113&llt=1&idp=26515>)

6.2 Kultúrne zariadenia

Medzi kultúrne zariadenia, ktoré podporujú efektívne využívanie voľného času spojené s kultúrno-historickými pamiatkami patria múzeá, galérie, divadlá. Mnohé pamiatky tvoria externé expozície múzeí a galérií. Samozrejme sochy, obrazy, rezbárske a kováčske diela sú ich súčasťou. Územie Spiša je bohaté na kultúrne pamiatky, takže tu nájdeme mnoho múzeí, divadiel a galérií.

Galérie

Slovo galéria môžeme charakterizovať ako priestor určený na vystavovanie a umiestnenie umeleckých diel. Na Spiši nájdeme takéto galérie tri a to konkrétne v Poprade, Spišskej Bele v časti Strážky a v Spišskej Novej Vsi.

Tatranské galéria v Poprade vznikla v roku 1960 v Starom Smokovci a po viacerých miestach sa definitívne usídlila v Poprade. Svojou vedeckovýskumnou, výstavnou a akvizičnou činnosťou spracováva a verejnosti približuje tvorbu najmä výtvarných umelcov Spiša. (Lacika, 2008, s. 299)

Slovenská národná galéria v Strážkach spolu s kostolom sv. Anny a zvonickou tvoria národnú kultúrnu pamiatku. Je to architektonická pamiatka Spiša. Medzi stále expozície patrí expozícia historického nábytku, expozícia zameraná na tvorbu maliara Ladislava Mednyánszkeho, historickú knižnicu a expozíciu portrétov z 17. - 19. stor. Každoročne sa v priestoroch kaštieľa usporiadávajú začiatkom leta Kaštieľne dni. Nádherný renesančný kaštieľ obklopený anglickým parkom dnes spravuje Slovenská národná galéria. (Lacika, 2008, s. 305)

Galéria umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi patrí medzi najmladšie zberateľské inštitúcie v regióne. Orientácia galérie vychádza z odrazu dynamických premien spoločenských a kultúrnych podmienok na Slovensku a v Európe. Výsledkom je

rozširovanie pôsobnosti galérie a spolupráce z regionálneho prostredia na celoeurópsky priestor. Hlavné aktivity sa sústreďujú na kooperáciu so zahraničnými partnermi a propagáciou nášho výtvarného umenia v zahraničí.

Múzeá

Múzeá majú za úlohu osvetovú a kultúrnu činnosť. Triedia, zhromažďujú, vystavujú vedecké, kultúrne a historické zbierky.

Za najznámejšie a najvýznamnejšie múzeum na Spiši je považované *Spišské múzeum v Levoči*, ktoré patrí do kompetencií Slovenského národného múzea s celoštátnou pôsobnosťou. Sídli na Námestí Pavla v Levoči v renesančnom meštianskom dome. Zameriava sa na výskum historického vývoja mesta Levoča a výskum diela Majstra Pavla z Levoče. Múzeum sa nachádza na troch miestach, a to v expozíciách na Spišskom hrade, na levočskej radnici a v dome Majstra Pavla z Levoče.

Múzeum Spiša sa nachádza v Spišskej Novej Vsi. Sídli v historickej budove bývalej stredovekej radnice. Nachádzajú sa v ňom expozície venované Spišu, baníctvu, prírode, umeniu a geológii. Ďalšie stále expozície sa nachádzajú v Kaštieli v Markušovciach, Letohrádku Dardely, v Národopisnom múzeu v Smižanoch a rodnom dome kpt. Jána Nálepku.

Múzeum v Kežmarku je v priestoroch Kežmarského hradu a vystavuje v ňom svoje bohaté umelecké zbierky. V múzeu nájdeme expozície venované židovskej komunite, historickým zbraniam, spolku spišských lekárov a lekárnikov.

Podtatranské múzeum v Poprade bolo založené Uhorským karpatským spolkom v roku 1876. Ako jediné múzeum na Slovenku má expozíciu venovanú životu neandertálskeho človeka žijúceho v oblasti pod Vysokými Tatrami pred 120 000 – 80 000 rokmi. Trvalé expozície sa nachádzajú nielen v Podtatranskom múzeu v Poprade, ale aj v Spišskej Sobote, Gánovciach a v Hranovnici.

Históriu života mníchov a ich históriu nájdeme na severe Spiša v *múzeu v Červenom kláštore*, ktoré patrí pod Východoslovenské múzeum v Košiciach. Tento Kláštor kartuziánov je národná pamiatka.

Divadlá

Na Spiši sa nachádzajú dve známe divadlá, ktoré lákajú nielen obyvateľov konkrétnych miest svojou bohatou ponukou programu. Sú to divadlá v Spišskej Novej Vsi a v Levoči.

Spišské divadlo v Spišskej Novej Vsi je divadlom s vyše 40 ročnou tradíciou a pôsobí v budove Reduty. Jediné divadlo, ktoré na Slovensku pôsobí ako zájazdové divadlo s orientáciou na deti a mládež. Vzniklo v roku 1992 ale história profesionálneho divadla na Spiši ma bohatšiu a dlhšiu históriu.

Mestské divadlo v Levoči sa nachádza v historickej budove z 13.storočia. Za svoju terajšiu podobu vďaka rozsiahlej rekonštrukcii, kvôli čomu bola činnosť divadla mnohokrát pozastavená. Divadlo v terajšej podobe slúži k organizovaniu rôznych podujatí, súťaží, festivalov.

Kiná

Kiná patria k najviac využívaným kultúrnym zariadeniam nielen na Spiši, ale v rámci celého Slovenska. Nájdeme ich nielen vo veľkých mestách ale aj v malých obciach, nakoľko je ich prevádzka vcelku jednoduchá a finančne nenáročná. Momentálne najväčšie kiná, označované ako multikiná nájdeme v Poprade a v Spišskej Novej Vsi v obchodných centrách a v menších mestách po jednom kine. Nachádzajú sa napr. vo Vysokých Tatrách, Levoči, Podolínci, Spišskej Belej, Hôrke, Vyšných Ružbachoch.

7 REALIZAČNÉ PREDPOKLADY

Realizačné predpoklady cestovného ruchu umožňujú svojou existenciou uskutočnenie cestovného ruchu.

Všetky atraktivity Spiša majú pre cestovný ruch potenciálny charakter, či už sú to prírodné alebo kultúrne pamiatky. Pre vznik cestovného ruchu však nepostačujú. Aby sa mohla primárna ponuka zhodnocovať v cestovnom ruchu, musí existovať sekundárna ponuka.

Sekundárnu ponuku tvoria podniky a inštitúcie cestovného ruchu, ktoré vyvíjajú ekonomickú činnosť, produkujú služby a tovary na uspokojenie potrieb návštevníkov v cestovnom ruchu. Ku realizačným predpokladom patrí doprava (cestná, železničná, letecká a lanová) a materiálo-technická základňa (ubytovanie, stravovanie).

(Gučík, 2010 s. 188)

7.1 Materiálo – technická základňa

Ubytovacie zariadenia

Cestovný ruch nie je možné rozvíjať bez služieb ubytovacích a pohostinských zariadení. Návštevníci v cestovnom ruchu vyžadujú ubytovanie a stravovanie zvyčajne počas cestovania a pobytu v cieľovom mieste. (Gučík, 2010, s. 194)

Z pohľadu cestovného ruchu je región Spiš najhodnotnejším regiónom Slovenska s najlepšie vybudovanou materiálo-technickou základňou. Momentálne disponuje rôznymi kategóriami ubytovacích miest, od päťhviezdičkového hotela na Štrbskom Plese až po ubytovanie v súkromí v najmenej dedinke regiónu. V oblasti stravovacích a reštauračných služieb je situácia, čo sa týka počtu miest uspokojivá. Najväčší deficit a rezervy predstavujú zariadenia pre aktívny odpočinok a využitie voľného času návštevníkov.

Ubytovacie zariadenia

Ubytovacie služby poskytujú ubytovacie zariadenia a ich činnosť upravuje a kategorizuje odborová norma. Táto norma začleňuje zariadenia do kategórií a v rámci

kategórii do tried. Kategórie ubytovacích zariadení upravuje Vyhláška ministerstva hospodárstva SR zo 17. septembra 2001.

Ubytovacie zariadenia členíme z hľadiska sezónnosti na celoročné, ktoré sú v prevádzke počas celého roka, ako sú hotely, motely, botely, penzióny, turistické ubytovne a sezónne ktoré uspokojujú zvýšený dopyt po ubytovacích službách v letnej sezóne a sú v prevádzke najviac 9 mesiacov v roku. Na území regiónu Spiš v roku 2011 poskytovalo služby návštevníkom 585 ubytovacích zariadení zaradených do štatistického zisťovania.

Tabuľka 1: Ubytovacie zariadenia zaradené do štatistického spracovania regiónu Spiš

Hotel	Penzión	Ostatné ubytovanie	Turistické ubytovne	Chatové oblasti
103	131	145	54	8

Zdroj : <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=36690>

Región Spiš určite patrí medzi regióny, ktoré majú rozvinutú sieť ubytovacích zariadení. Sú to najmä oblasti Vysokých Tatier, Slovenského raja a Pienin. Tieto zariadenia predstavujú 18,7 % z celkového počtu zariadení na Slovensku. Najvyšší podiel ubytovacích zariadení mal okres Poprad a to s 40,3%, potom nasledoval okres Kežmarok 17,8% a okres Stará Ľubovňa so 7,7%. Najvyšší podiel ubytovacích zariadení má oblasť Vysokých Tatier. V oblasti Vysoké Tatry sa nachádzajú len niektoré zariadenia na viazaný cestovný ruch, ktoré v súčasnosti poskytujú ubytovanie aj pre voľný cestovný ruch.

Podľa Združenia cestovného ruchu vytvárajú hotely, penzióny, súkromné vily a kúpeľné hotely celkovú ubytovaciu kapacitu približne 12 900 lôžok pre klientov. V súčasnosti počet ubytovacích možností stále rastie a má pozitívny vplyv na rozvoj cestovného ruchu. Návštevníci Vysokých Tatier majú možnosť vybrať si ubytovanie zo širokej škály ubytovacích zariadení, od ubytovania na súkromí po ubytovanie v hoteloch.

Stravovacie zariadenia

Stravovacie služby sú jednou zo základných podmienok rozvoja cestovného ruchu. Dlhší pobyt nie je možný bez zabezpečenia stravovania. Stravovacie služby uspokojujú potreby výživy, prispievajú k zotaveniu a vytvárajú vyšší fond voľného času využiteľný

na uspokojovanie potrieb, ktoré sú cieľom účasti na cestovnom ruchu. (Gučík, 2010, s. 198)

Väčšina stravovacích zariadení na Spiši sa nachádza v oblastiach väčších miest, ktoré slúžia nielen účastníkom cestovného ruchu ale aj domácemu obyvateľstvu.

Stravovacie zariadenia môžeme rozdeliť do viacerých typov, ktoré nájdú návštevníci v regióne Spiš:

Reštaurácie

Poskytujú služby základného stravovania, širokú ponuku jedál a nápojov, V prípade poskytovania špecializovaného sortimentu jedál môžu mať prispôsobený interiér, v názve charakteristické označenie, napr. talianska reštaurácia, salaš, koliba.

Motorest

Súčasťou môže byť denný bar alebo snack bar – poskytuje služby pri diaľniciach a hlavných cestách s možnosťou parkovania motorových vozidiel v bezprostrednej blízkosti.

Rýchle občerstvenie

Tvorí ich sieť bufetov, kaviarní, cukrární, čajovní, ktoré sú miestom oddychu. Sú obľúbené nielen medzi návštevníkmi, ale aj miestnym obyvateľstvom. Väčšinou sú vo veľmi výhodnej polohe, či pri železničných staniach alebo pri lanovkách či vlekoch (Gučík, 2010, s. 200)

Mimo uvedených stravovacích zariadení je v regióne Spiš množstvo ďalších stravovacích zariadení napr. bufet, hostinec, kaviarne, espressa, nočné bary a kluby, slúžiace domácemu obyvateľstvu a turistom, ktorí zavítajú do regiónu.

Väčšina stravovacích zariadení je v mestách Poprad, Spišská Nová Ves, Levoča, Stará Ľubovňa, Vysoké Tatry a v ďalších mestách regiónu Spiš. Región poskytuje svojim návštevníkom bohatú ponuku stravovacích a ubytovacích zariadení na vysokej úrovni. Stravovacie služby sa stávajú ukazovateľom kvality služieb cestovného ruchu a zároveň môžu účastníci cestovného ruchu pomocou gastronómie pochopiť kultúru, temperament, zvyklosti v navštívenom regióne.

7.2 Doprava

Osobná doprava je jednou z podmienok vzniku a rozvoja cestovného ruchu. Z historického hľadiska bol rozvoj dopravy základnou príčinou cestovania a cestovného

ruchu. Vzťah cestovného ruchu a dopravy je vzájomný. Pre cestovný ruch doprava zabezpečuje cestovanie do cieľového miesta, počas ale aj po ceste späť. V cestovnom ruchu sa uplatňuje cestná, železničná, autobusová, letecká a lodná doprava. V regióne Spiš je okrem lodnej doprave možná všetka doprava, a ako jediný región poskytuje aj lanovú dopravu.

Cestná doprava

Cestnú dopravu v regióne Spiš tvorí okolo 1200 km ciest I. a II. triedy. Cestná sieť zabezpečuje dostačujúce prepojenie všetkých centier. Väčšinu týchto ciest tvoria cesty I. triedy, okrem cesty medzi Spišskou Novou Cesťou a Gelnicou, ktorá je cestou II. triedy. Cesta I. triedy č. 18 medzinárodného významu prechádza okresmi Levoča a Poprad. Na území regiónu Spiš nájdeme štyri hraničné prechody s poľskou republikou. Sú to prechody Lysá nad Dunajcom – Niedzica, Podspády- Jurgow, Lysá Poľana – Tatranská Javorina a Mníšek nad Popradom – Piwniczna. Dostupné z: http://www.ssc.sk/files/documents/rozvoj_cestnej_siete/koncepcia/07_cestne.pdf

Železničná doprava

Železničná doprava na Spiši ma bohatú históriu. Od príchodu železničnej trate Košicko-bohumínskej na Spiš v r. 1871 sa podstatne zmenilo postavenie tunajších miest. Železnica naštartovala rýchly rozvoj mesta Poprad a Spišskej Novej Vsi, ležiacich na trati, ale kráľovské mestá Kežmarok a Levoča, ktoré trať obišla, začali upadať. (Ludvik, 2010, s. 52)

Dnes je železničná trať na Spiši tvorená 280 km železníc rôznych kategórii. Rovnako ako cestná doprava, je aj železničná doprava napojená na centrá cestovného ruchu - či sú to Vysoké Tatry (električková trať), alebo Slovenský raj. Jedine v oblasti Pienin a Zamaguria železničná doprava absentuje. Na území Spiša je dôležitá železničná trať spájajúca Českú republiku s Ukrajinou. Je to jediná dvojkolajová a zároveň elektrifikovaná trať, ktorá prechádza nielen Popradom a Spišskou Novou Vsou, ale taktiež okolitými mestečkami – Svit, Krompachy a pod.

Letecká doprava

Letisko Poprad -Tatry je medzinárodné letisko v Poprade. Leží vo výške 718 m n. m., je najvyššie položeným letiskom pre dopravné lietadlá na krátke a stredné vzdialenosti v strednej Európe. Okrem pravidelnej leteckej premávky poskytuje

a vyhliadkové a športové lety. Jeho štartovaciu, či pristávaciu plochu využívajú taktiež záchranné systémy na Slovensku a slúži aj na vzdušné operácie THS. Letisko okrem pravidelných leteckých liniek je využívané na chartrovú leteckú dopravu. V zimnej sezóne sú to prílety turistov z krajín ruskej federácie a v letnej sezóne odlety turistov do dovolenkových destinácií (Turecko, Bulharsko, Egypt). (Boronová, 201. s. 34)

Lanová doprava

Umožňuje prepravu osôb do vyšších polôh počas letnej a zimnej sezóny. Najdôležitejšie lanovky sú pozemná lanovka na Hrebienok, kabínková lanovka na Skalnaté pleso a visutá lanovka na Lomnický štít. (Boronová, 2011. s. 34)

7.3 Ostatné zariadenia

Ostatné zariadenia sú zariadenia, ktoré plnia rekreačnú funkciu a patria ku materiálo-technickej základni cestovného ruchu. Sú to hlavne zariadenia, ktoré realizujú rozličné rekreačné aktivity ako ihriská, bazény, kolkárne, telocvične, sauny, fitnesscentrá a pod. Rozvoj cestovného ruchu podporujú sprostredkovacie zariadenia (cestovné kancelárie, informačné kancelárie), stanice horskej služby, obchodné zariadenia, zariadenia komunálnych služieb (opravovne, požičovne, kaderníctvo), zdravotnícke zariadenia a liečebné kúpele.

Na území Spiša nájdeme mnoho takýchto zariadení. Medzi najznámejšie patrí *Aquacity* v *Poprade*, ktoré svojimi termálnymi prameňmi dennodenne víta vo svojich termálnych bazénoch, wellnes, hoteloch mnoho návštevníkov. V *Poprade* nájdeme ďalšie zariadenie určené pre širokú verejnosť, a to *Aréna Poprad*, v ktorej sa konajú kultúrne a športové podujatia nielen pre obyvateľov mesta *Poprad* ale tiež pre celý región *Spiš*.

8 ZHODNOTENIE POTENCIÁLU REGIÓNU SPIŠ

Predchádzajúce kapitoly boli venované teoretickým poznatkom atraktivít v regióne Spiš. Skúmali sme prírodné, kultúrno – historické predpoklady regiónu Spiš, ktoré sú atraktívne pre návštevníkov regiónu. Tieto atraktivity vplývajú na návštevnosť regiónu, jeho rozvoj v cestovnom ruchu. Sú to teoretické poznatky, ktoré lákajú klientov k cestovnému ruchu v regióne. V tejto poslednej kapitole sa budeme venovať analýze zhodnotenia potenciálu regiónu pomocou SWOT analýzy a taktiež vyhodnoteniu výsledkov dotazníkovej formy.

Na Slovensku je množstvo regiónov, ktoré majú bohaté kultúrno – historické pamiatky alebo disponujú množstvom prírodných pamiatok. Z regiónov na Slovensku, ktoré majú bohaté kultúrno- historické pamiatky spomenieme región Bratislava, Nitra. Regióny Orava a Gemer disponujú vysokým podielom prírodných pamiatok. Región Spiš je výnimočný, nakoľko sa na jeho území kumuluje viac atraktivít pre cestovný ruch. Túto výhodu je potrebné využiť pri propagácii regiónu.

V teoretickej časti sme zistili, ktoré prvky prispievajú k atraktivite regiónu. Sú to prírodné a kultúrno – historické pamiatky a rôzne kultúrno – spoločenské podujatia. Kultúrno – historické pamiatky sú charakteristické pre región Spiš. A aj preto je Spiš na Slovensku jednotkou v počte národných pamiatok a pamiatkových rezerváciách. Zo 72 národných kultúrnych pamiatok Slovenska je na Spiši 10 pamiatok, pamiatkových rezervácií je z celkového počtu 18 na území regiónu 5 a z toho 2 pamiatky ľudovej architektúry. Hodnotu kultúrneho bohatstva dopĺňa aj to, že viaceré z týchto pamiatok sú zapísané do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Z prírodných pamiatok sú na území Spiša tri atraktívne prírodné parky, tj. Vysoké Tatry, Pieniny a Slovenský raj. Tieto turisti využívajú nielen v zimnej turistike (zjazdové lyžovanie, bežecké lyžovanie) ale aj v letnej turistike, ako napr. cyklotrasy. V týchto národných parkoch nájdeme veľa lyžiarskych stredísk, ktoré disponujú nadnárodným významom a sú cieľom zahraničných a domácich turistov. Na území Spiša nájdeme nielen tieto nadnárodné strediská ale aj strediská s národným, regionálnym významom. Niektoré strediská postupne upadávajú, kvôli zlej finančnej situácii a pre vysokú konkurenciu nadnárodných stredísk. Národné parky Spiša sú zaradené do medzinárodných programov ochrany prírody v rámci EU a taktiež sú držiteľmi medzinárodných certifikátov.

Okrem národných parkov a turistiky v nich sa môže región pochváliť vyhľadávanými termálnymi kúpaliskami a kúpeľmi. Vďaka priaznivej klíme a vysokohorskému vzduchu je prostredie Spiša vhodné na liečenie chorôb dýchacích ciest. Na území je mnoho klimatických kúpeľov.

Pri potenciály cestovného ruchu z hľadiska kultúrnych zariadení a podujatí, sú pre Spiš typické rôzne festivaly, jarmoky, slávnosti, trhy, náboženské púte. Je to napríklad organizovanie každoročného Trhu ľudových remesiel v Kežmarku, pútnických dní na Mariánskej hore v Levoči, ktoré majú nielen národný ale dokonca počtom účastníkov aj nadnárodný charakter. Tieto atraktivity regiónu Spiš predstavujú primárnu ponuku a sú výborným základom pre rozvoj cestovného ruchu.

Na druhej strane, pre rozvoj cestovného ruchu sú dôležitým faktorom realizačné predpoklady. Tu patrí dopravná dostupnosť, ubytovacie a stravovacie zariadenia. Spiš má vcelku slušne rozvinutú dopravnú sieť, centrá cestovného ruchu sú napojené na cestnú a železničnú dopravu, ale regiónu chýba dobudovaná diaľnica, ktorá je len na dvoch úsekoch. Veľkým plusom regiónu je medzinárodné letisko, ktoré umožňuje príviv turistov z európskych destinácií. Čo sa týka materiálno – technickej základne, hustá sieť ubytovacích zariadení, ktoré sú poväčšine v centrách miest je postačujúca, ale v niektorých prípadoch je kvalita na dosť nízkej úrovni. Dôvodom je nekvalifikovaný personál a nedostatočná jazyková vybavenosť. Ubytovacie zariadenia sú situované hlavne vo Vysokých Tatrách, Slovenskom raji, v mestách Spišská Nová Ves a Poprad. Stravovacie služby sú oproti ubytovacím službám na horšej úrovni. Aj v nich nájdeme nedostatok kvalifikovaného personálu, služby a strava sú vykonávané v nie najvhodnejších podmienkach. Ubytovacie zariadenia často so svojimi službami supľujú stravovacie.

8.1 Hypotézy

Pri stanovení hypotéz sme vychádzali z dostupných zdrojov literatúry a z vlastných empirických poznatkov, ktoré sme získali pozorovaním a skúmaním regiónu. Analýza regiónu Spiš nám umožnila sformulovať nasledovné hypotézy:

- **Využitie prírodných a kultúrnych pamiatok v regióne priamo súvisí s návštevnosťou v regióne**
- **Návšteva regiónu je priamo spojená s rodinou, priateľmi**

- **Frekvencia rómskeho etnika v niektorých mestách je priamo spojená s nízkou návštevnosťou týchto miest**

Z viacerých hypotéz, ktoré sme naformulovali pred spustením prieskumu a vyplnením dotazníkov nám poskytli práve tieto tri najjasnejšie výsledky. Pri správnom vyplnení dotazníka vznikli malé odchýlky vo vyhodnotení a preto sa domnievame, že ich v práci môžeme brať za smerodajné a opodstatnené.

8.2 SWOT analýza regiónu

Región Spiš ako aj iné regióny, nie je ideálnym miestom pre cestovný ruch, pretože okrem spomínaných atraktivít, ktoré mu dodávajú punc, je tu mnoho negatívnych prvkov, ktoré ho o to oberajú. Pre ľahšiu prezentáciu faktorov sme pripravili SWOT analýzu. Táto definuje príležitosti a hrozby a taktiež silné a slabé stránky regiónu.

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Dlhoročná tradícia regiónu • Klimatické kúpele • Pamiatky UNESCO • Lyžiarske strediská • Národné parky • Aquaparky a kúpele • Železničná, cestá a letecká doprava v dostačujúcej miere • Prírodné atraktivity • Kultúrno – historické pamiatky • Organizované spoločenské – kultúrne podujatia v rovnakom čase • História kráľovských miest 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostačujúci stav niektorých pamiatok • Zlá dostupnosť ku pamiatkam • Slabá informovanosť miestneho obyvateľstva • Nedostatočná sieť TIC • Slabá propagácia • Slabý štandard ubytovacích zariadení • Nekvalitné – slabé služby v stravovacích zariadeniach • Zastarané vybavenie športovísk • Chýbajúca koordinácia cestovného ruchu

<ul style="list-style-type: none"> • Medzinárodné letisko Poprad Tatry • Tatranské lanové dráhy • Lyžiarske strediská na vysokej úrovni • Prírodné rezervácie na území regiónu 	<ul style="list-style-type: none"> • Nespolupráca verejného a súkromného sektora • Úpadok športových zariadení – vek zariadení • Zničené prírodné prostredie – prírodné katastrofy
<p>Príležitosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prílev zahraničných investícií • Využívanie euro fondov • Podpora cestovného ruchu zo strany štátu • Zvýšená propagácia na veľtrhoch doma a v zahraničí • Zlepšenie kvality ciest v regióne 	<p>Hrozby</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omeškaná výstavba diaľnice • Kriminalita zo strany rómskeho obyvateľstva • Nezájem zo strany podnikateľského sektoru • Vízová povinnosť pre turistov z východnej Európy • Starnutie obyvateľstva

SWOT analýza obsahuje poznatky, ktoré sme získali analýzou regiónu. Silné stránky predstavujú to čo nám región ponúka, jeho atraktivity, nakoľko región má množstvo významných prírodných a kultúrnych pamiatok. Slabé stránky regiónu poukazujú v prvom rade na slabú alebo vôbec žiadnu organizovanosť cestovného ruchu, chátrajúce a zdevastované ubytovacie zariadenia a stravovacie zariadenia na nízkej úrovni.

8.3 Analýza regiónu Spiš

K rozvoju regiónu Spiš prispieva aj cestovný ruch. V regióne je množstvo historických pamiatok a krás. Je tu rozvinutá sieť služieb, finančných inštitúcií, zdravotníckych, sociálnych služieb a iných zariadení. Myslíme si, že región Spiš je dostatočne atraktívny pre obyvateľov a návštevníkov. Určením predností regiónu, ktoré

ho robia atraktívnym a nedostatkov, ktoré obmedzujú jeho rozvoj sa v nasledujúcom texte pokúsime zhodnotiť jeho súčasný stav.

Medzi prednosti regiónu Spiš patria:

- Priaznivá geografická poloha v blízkosti Poľska,
- Medzinárodné letisko, železničná a cestná sieť, MHD, prímestská doprava,
- Realizácia výstavby diaľnice D1, ktorá prepojí región Spiš s okolitými regiónmi,
- Množstvo rozvojových plôch pre investorov,
- Prírodný potenciál pre rekreáciu a cestovný ruch,
- Bohatá história a kultúra regiónu,
- Potenciál jedinečných kultúrnych a prírodných pamiatok,
- Festivaly, športové, kultúrne a hudobné podujatia,
- Geotermálne pramene a ich budúce využitie nie iba na turistické účely,
- Priemyselné parky v regióne,
- Tradičná priemyselná výroba,
- Pestrý multikultúrny charakter regiónu,
- Spolupráca s okolitými regiónmi.

Medzi nedostatky regiónu Spiš patria:

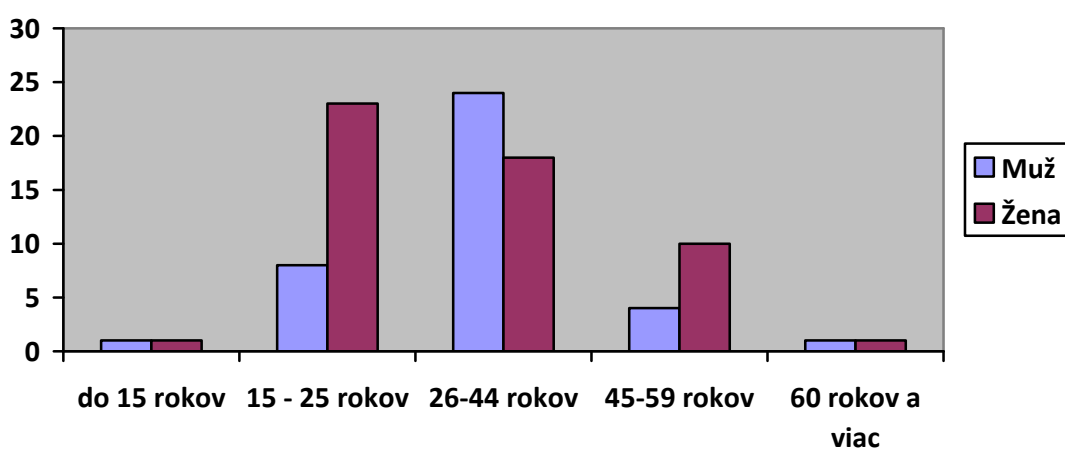
- Technická infraštruktúra v malých obciach regiónu je zastaraná,
- Zlá vzdelanostná úroveň obyvateľov najmä medzi početným rómskym etnikom,
- Deficit pracovných príležitostí,
- Málo investícií do cestovného ruchu z verejného a skromného sektora,
- Schátrané stavby bývalých podnikov a závodov,
- Pomalá výstavba infraštruktúry,
- Nekvalifikovaná pracovná sila,
- Priemerná mzda zaostávajúca za slovenským priemerom,
- Horšie podmienky na život v okrajových oblastiach,
- Stúpajúci počet neprispôsobivých obyvateľov, kriminalita,
- Vysoká miera nezamestnanosti,
- Nedostatočný počet objektov pre voľný čas,
- Nízky počet investorov v regióne.

Dotazníkové šetrenie

V predchádzajúcej časti tejto kapitoly sme uviedli prednosti a nedostatky regiónu Spiš. I napriek množstvu nedostatkov si myslíme, že región Spiš sa vyznačuje

veľkým počtom prírodných krás a turistických zaujímavostí, ktoré vytvárajú vhodné podmienky pre rozmach cestovného ruchu. Záujem o tento región sme zisťovali dotazníkovým šetrením. Touto formou bolo oslovených 80 náhodne vybraných respondentov, ktorí písomnou formou odpovedali na 14 otázok. Dotazník bol zaslaný na mailové adresy a priložený ako príloha na sociálnej sieti Facebook a bol anonymný. Respondenti okrem otázok odpovedali na súkromné otázky ohľadom veku, počtu rokov a mesta odkiaľ pochádzajú.

Graf 1: Základné údaje o respondentoch

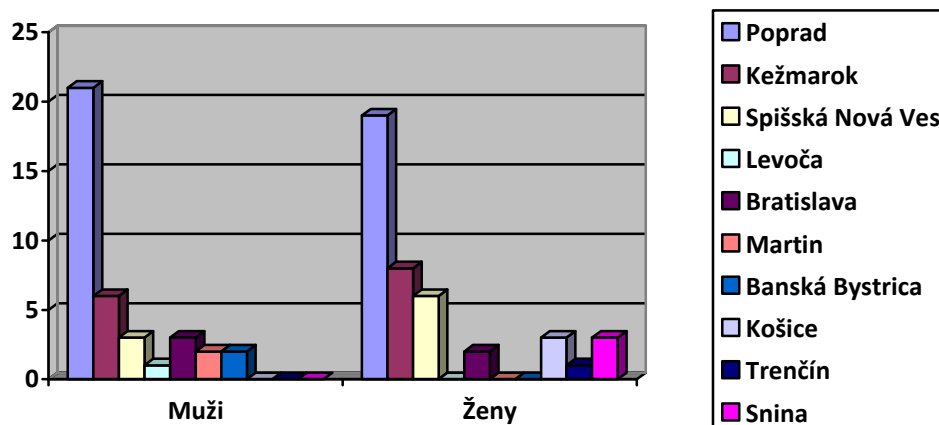

Zdroj: Autor

Na dotazník odpovedalo 38 mužov a 42 žien. Priemerný vek mužov bol v rozmedzí 26 - 44 rokov a už žien priemerný vek sa pohyboval do 25 rokov. Záujem o vyplnenie dotazníka prejavil jeden muž a jedna žena nad 60 rokov, ktorí majú záujem o zdokonalenie a zlepšenie služieb v regióne Spiš.

Respondenti boli z viacerých miest na Slovensku, o čom hovorí nasledujúci graf. Najväčší počet až 41 opýtaných bolo z Popradu, ďalej nasledoval Kežmarok s počtom 14 a 9 ľudí odpovedalo zo Spišskej Novej Vsi.

Graf 2: Miesto bydliska

Zdroj: Autor

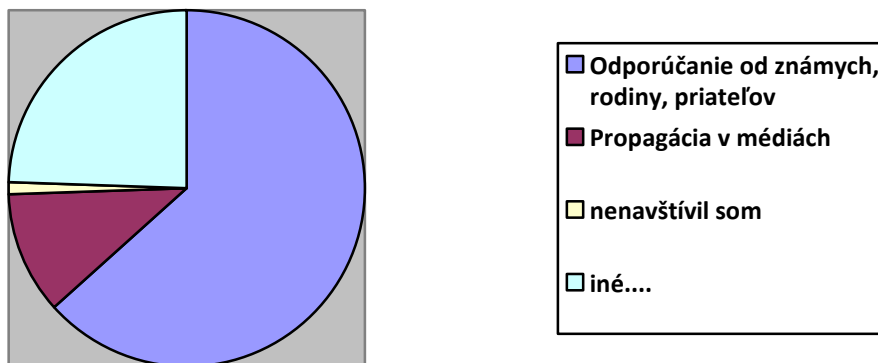
Okrem spomínaných miest sa dotazníka zúčastnilo 2 muži z Banskej Bystrice a Martina, 3 z Bratislavy a jeden z Levoče. Ženy, ktoré sa zúčastnili vyhodnotenia, boli 3 zo Sniny, jedna z Trenčína a 3 z Košíc. Dotazník bol zameraný na otázky ohľadom návštevy regiónu Spiš. Názory respondentov sú zaznamenané v nasledujúcich grafoch a taktiež analýza ich odpovedí.

1. otázka:

Na základe čoho ste sa rozhodli pre návštevu regiónu Spiš?

Respondenti mali na výber zo 4 možností.

Graf 3: Návšteva regiónu

Zdroj: Autor

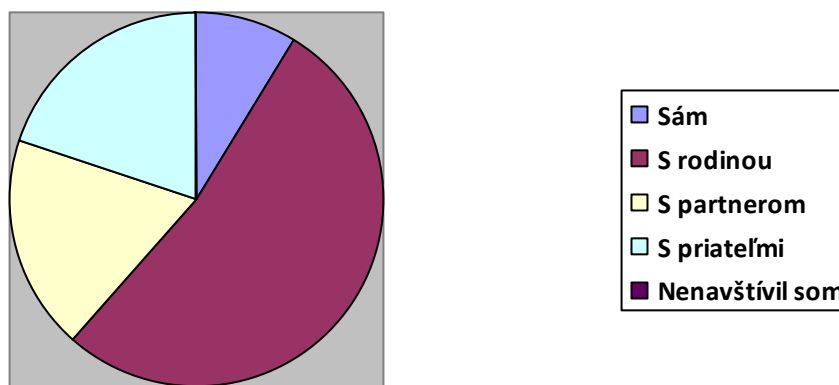
Na základe odpovedí z grafu vidieť, že 52 klientov sa rozhodlo navštíviť región Spiš z iniciatívy odporúčania od známych, rodiny, priateľov. Hovorí sa, že dobrá reklama je reklama, ktorá pritiahne sto ľudí, ale zlá odradí tisíce. Na týchto odpovediach vidíme, že klienti sa rozhodujú pre navštívenie zaujímavého miesta na základe odporúčania.

2. otázka:

S kým ste navštívili región Spiš?

Respondenti mali na výber z 5 možností.

Graf 4: Spoločnosť na dovolenke

Zdroj: Autor

Návšteva regiónu Spiš je viazaná s rodinou, partnerom a priateľmi. 42 oslovených respondentov navštívilo región s rodinou a deťmi, 16 ich navštívilo s priateľmi a 15 spotrebiteľov navštívilo daný región s partnerom, 2 strávili určitý čas v regióne sami.

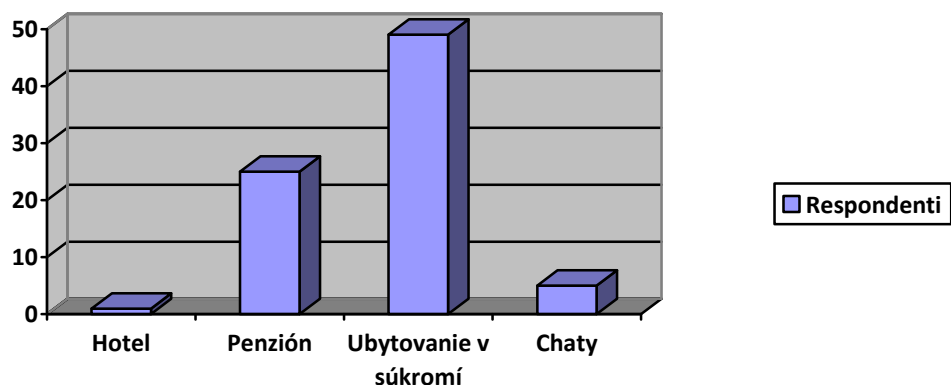
Zhrnutie

Z tohto údajov je zrejmé, že región je obľúbenou destináciou pre rodiny s deťmi. Nakoľko v regióne si každý nájde to, čo hľadá. Či už ako turistická aktívna destinácia, čiže turistika, aquaparky alebo poznávanie histórie.

3. otázka:

Aké ubytovanie by ste si vybrali pre strávenie dovolenky v regióne Spiš?

Graf 5: Ubytovanie

Zdroj: Autor

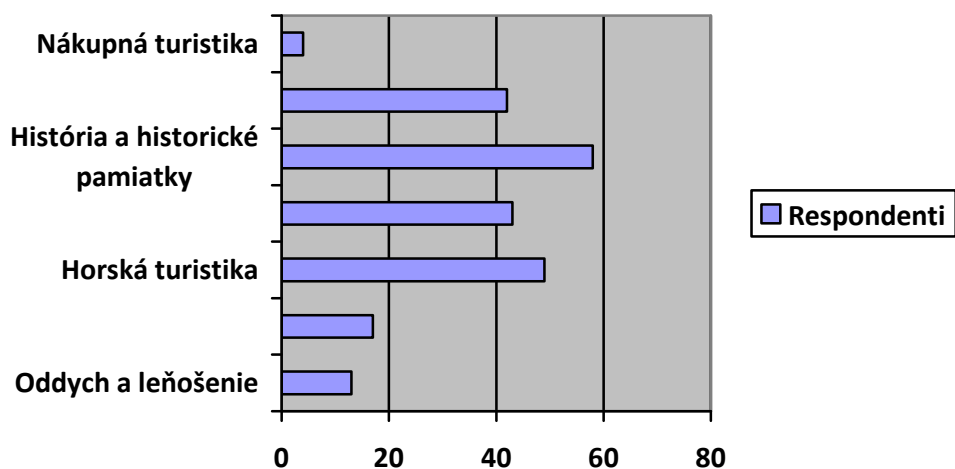
Zhrnutie

Klienti sa rozhodujú pri návšteve rôzne. Pre rodiny s deťmi je dôležité ubytovanie v malých penziónoch, poprípade ubytovanie v tichom prostredí z dôvodu vlastného súkromia. Hotelové služby sú využívané najmä pri pracovných schôdzkach a pre obchodných cestujúcich. Penzióny si vyberajú ľudia pre nižšie ceny ubytovania a a pre väčšiu blízkosť k prírode. Našli sa aj respondenti, ktorí by čas dovolenky strávili na osamelej horskej chate.

4.otázka:

Ako si predstavíte seba počas návštevy, resp, dovolenky v regióne Spiš: Čo robíte?

Graf 6 : Strávenie dovolenky

Zdroj: Autor

Zhrnutie

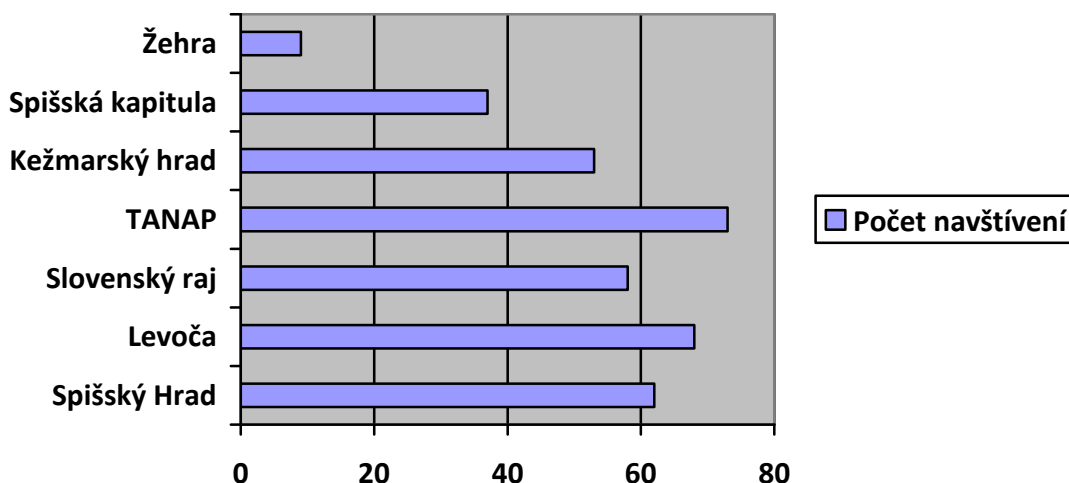
Otázka štyri v dotazníku mala za úlohu ukázať, prečo je navštevovaný región Spiš. Na túto otázku si mohli respondenti vybrať zo 7 možností. Najväčší počet respondentov si vybralo možnosť história a historické pamiatky, šport a horskú turistiku. Návštevníkov regiónu Spiš najviac láka aktívna dovolenka spojená s prehliadkou historických pamiatok. Mnohí volili kombináciu pasívneho oddychu a aktívneho poznávania nových miest.

5. otázka:

Ak ste navštívili niektoré z uvedených miest, zaznačte to prosím do tabuľky.

Piata otázka mala viac možností a respondenti mohli zaškrtnúť viac možností. Pri tejto otázke sme zisťovali, kvôli čomu chodia návštevníci na územie Spiša. Či sú to pamiatky UNESCO, alebo prírodné pamiatky.

Graf 7: Návšteva prírodných a kultúrnych pamiatok

Zdroj: Autor

Zhrnutie

Z odpovedí vyplýva, že z 80 opýtaných respondentov, až 73 navštívilo TANAP, 68 bolo v Levoči, 62 navštívilo Spišský hrad, 58 objavilo krásy Slovenského raja, 53 videlo pôvabný Kežmarský hrad, 37 si pozreli Spišskú kapitula a 9 nasmerovali svoju cestu aj do nespropagovanej Žehry. Prieskum potvrdil, že pomer návštevníkov, ktorí navštevujú prírodné a kultúrno – historické pamiatky regiónu Spiš je vyrovnaný.

6.otázka:

Čo sa Vám páčilo pri návšteve regiónu Spiš?

7.otázka:

Čo sa Vám nepáčilo pri návšteve regiónu Spiš?

Respondenti v dotazníku v nasledujúcich dvoch otázkach, mali zaznačiť čo sa im páčilo/ nepáčilo pri návšteve regiónu Spiš. Odpovedali hlavne v spojení s krásami prírody, bohatou históriou, architektúrou, milými pohostinnými obyvateľmi, pamiatkami Spiša, pôvabným nedotknutým krajom, gotikou, zlepšeniami v oblasti informačných centier a tabúľ, ľudovými tradíciami a zvykmi, v lete osvetleným Spišským hradom, opravenými meštianskymi domami v spišských mestách. Na druhej strane musíme skonštatovať, že negatívnych reakcií bolo podstatne viac ako pozitívnych. Hlavným negatívom, na ktoré poukazovali v dotazníkoch boli rómske osady. Až 80% respondentov označila tento problém za hlavný a ako veľké mínus regiónu Spiš. Rómske osady sa nachádzajú popri väčších mestách, ako je Spišská Nová Ves, Levoča, Gelnica. Ďalej poukazovali na neporiadok, špinu, odpadky, nelegálne stavby spojené s rómskym etnikom. Ďalšími negatívami sú neoznačené turistické chodníky, kvalita služieb v stravovacích a ubytovacích zariadeniach, neupravené okolie kultúrnych pamiatok, chátrajúce pamiatky, slabá propagácia regiónu, vysoké poplatky za parkovanie, sociálne zariadenia v katastrofálnom stave, chýbajúca infraštruktúra, vysoké ceny poplatkov za návštevu kultúrnej pamiatky, zastaranosť regiónu, neochotný personál, cena verus kvalita služieb.

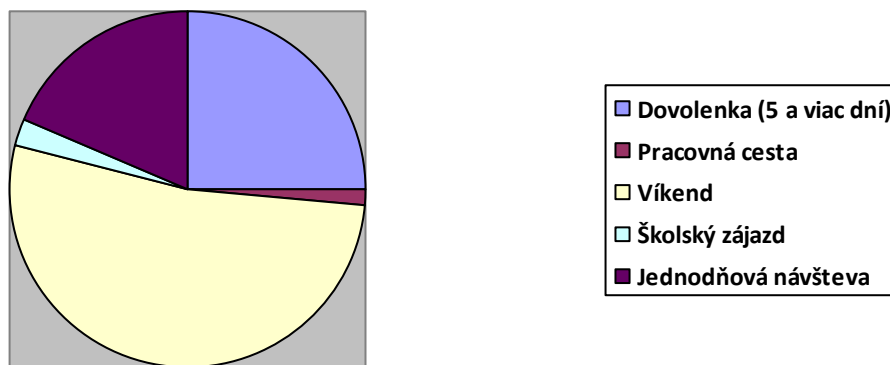
Zhrnutie

Na základe dotazníkového šetrenia bolo potvrdené, že klienti, ktorí navštívia región Spiš na jednej strane obdivujú nádheru prírody, históriu kultúrnych pamiatok, ale na druhej strane vnímajú slabú kvalitu poskytovaných služieb, neochotu a jazykovú negramotnosť personálu. Najväčším problémom regiónu Spiš je vysoké percento rómskej menšiny, ktorá oberá o vyššiu návštevnosť regiónu, nakoľko si budujú nelegálne stavby v blízkosti miest, či je to Spišská Nová Ves, Levoča, Gelnica. V blízkosti týchto miest nájdeme neporiadok a špinu, ktorá odrádza návštevníkov od návštevy.

8. Otázka:

Spomínané miesta ste navštívili z dôvodu?

Graf 8: Dôvod návštevy

Zdroj: Autor

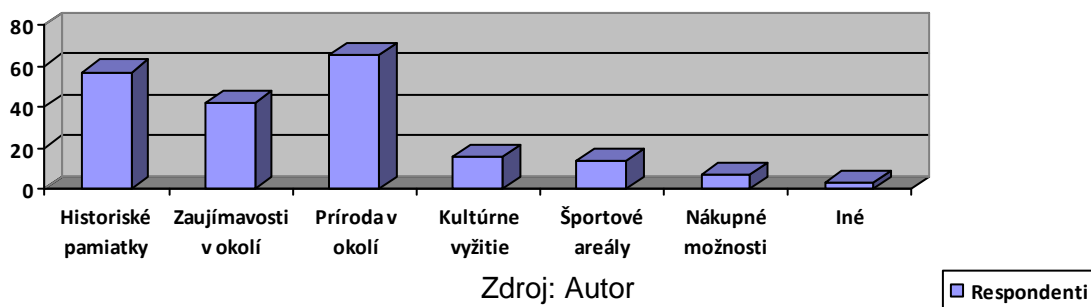
Zhrnutie

Z vyhodnotenia vyplýva, že región navštevujú aj deti do 15 rokov a to z dôvodu školského zájazdu, ktoré sa organizujú za účelom vzdelávania, napr. Múzeum TANAP v Tatranskej Lomnici, vykopávky v Gánovciach, história Spišského hradu. Pri viac dňových pobytoch navštevujú región hlavne rodiny s deťmi a mladé páry na víkendové pobyty. Ako pracovnú cestu určil 1 respondent návštevu regiónu, ktorý prácu spojil s návštevou kostolíka na Mariánskej hore v Levoči. Najväčší podiel pobytov návštevníkov, ktorí navštevujú región Spiš, jeho pamiatky, zaujímavosti, tvoria víkendové pobyty. Je to hlavne preto, že väčšina opýtaných bola z tohto regiónu a na prehliadky či vychádzky, využívajú práve víkend.

9.otázka:

Predstavte si, že ste dostali návštevu, ktorá nikdy nebola v regióne Spiš. Čo by ste jej odporučili? (môžete vybrať viac odpovedí)

Graf 9: Možnosti výletu v regióne Spiš

Zdroj: Autor

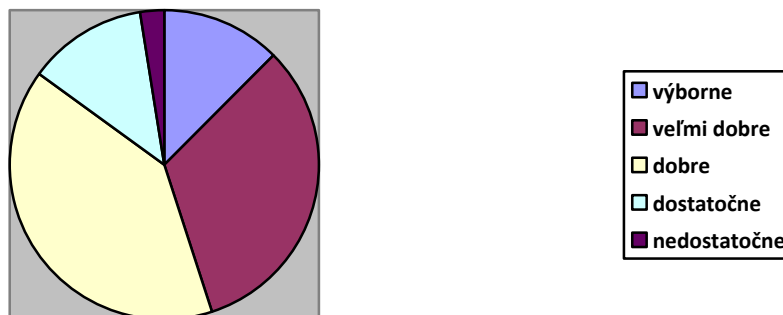
Zhrnutie

Respondenti si mohli vybrať zo siedmych možností, kde posledná bola položená ako otvorená otázka a mohli si vybrať viac odpovedí na odpovedanie. 80% opýtaných označilo odpoveď kde by vzali návštevu, ktorá nikdy nebola na Spiši, prírodu v okolí, 71% by volilo historické pamiatky mesta, 52% by sa zamerali na zaujímavosti v okolí (kultúrne, historické), 20 % klientov by sa rozhodlo ukázať možnosti kultúrneho vyžitia, 17% športové areály v meste, necelé 1% by zavítali do nákupných centier a do obchodov ponúkajúcich nákupné možnosti. Menej ako 1 % by vzalo svoju návštevu do ZOO v Spišskej Novej Vsi alebo by im ukázali cyklistický chodník v Poprade a jeden z nich by vzal svoju návštevu na diskotéky. Z odpovedí respondentov vyplýva, že obyvatelia regiónu považujú za zaujímavé to, čím sa pýši región Spiš voči ostatným regiónom. Domáci obyvatelia ponúkajú atraktivity tie, ktorými sa chcú pochváliť, čo považujú za atraktívne a majú ich dôveru. Z toho vyplýva, že prírodné bohatstvo je uprednostnené v povedomí domáceho obyvateľstva pred komerčne stráveným časom.

10. Otázka:

Ako hodnotíte stravovacie služby v regióne?

Graf 10: Úroveň stravovacích služieb v regióne

Zdroj: Autor

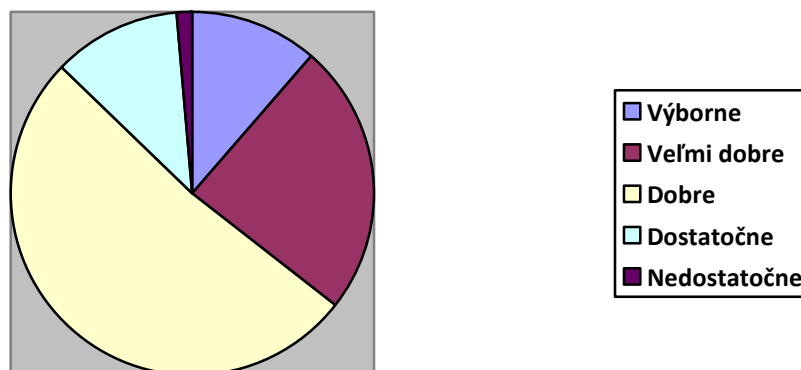
Zhrnutie

Na desiatu otázku ohľadom spokojnosti v stravovacích službách respondenti odpovedali nasledovne. 32 bolo spokojných so službami dobre, 26 klientov odpovedalo veľmi dobre, 10 opýtaných bolo spokojných výborne a rovnaký počet bolo spokojných dostatočne. 2 sa vyjadrili že stravovacie služby boli nedostačujúce v regióne. Služby v stravovacích službách sú podľa klientov na postačujúcej úrovni, v rozumných cenách a primeranej kvalite zodpovedajúcej štandardu.

11. otázka:

Ako hodnotíte ubytovacie služby v regióne

Graf 11: Úroveň ubytovacích služieb v regióne

Zdroj: Autor

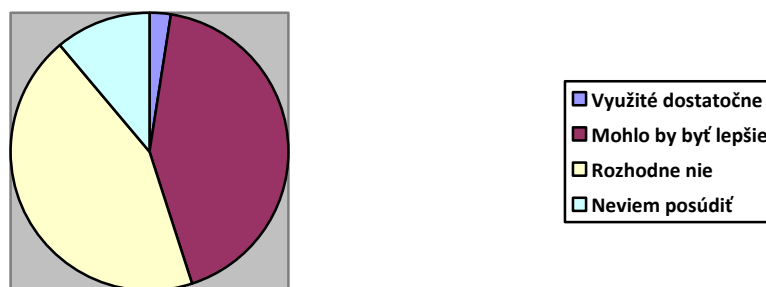
Zhrnutie

Z hľadiska ubytovania, bolo 41 klientov spokojných s ubytovacími službami dobre, 19 veľmi dobre, 9 klientov bolo spokojných výborne, ale na druhú stranu rovnaký počet respondentov bolo spokojných dostatočne. 1 klient, ktorý navštívil región nebol vôbec spokojný so službami v ubytovaní. Na základe výsledkov prieskumu bolo ubytovanie vyhodnotené ako dobré, t.z. služby sú na nižšej úrovni, ako by si klienti priali.

12. otázka:

Je podľa Vás územie regiónu dostatočne využívané z hľadiska cestovného ruchu?

Graf 12: Využitie regiónu

Zdroj: Autor

Zhrnutie

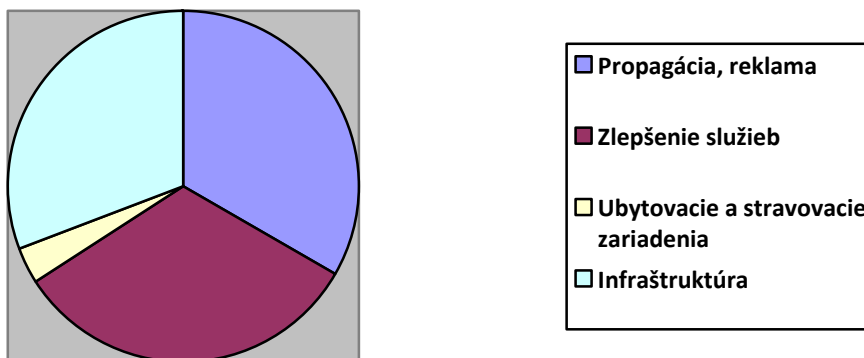
Na túto otázku odpovedalo 35 opýtaných rozhodne nie, 34 klientov sa vyjadrilo, že región by bolo možné lepšie využiť z hľadiska cestovného ruchu, 9 nevedelo posúdiť a 2 konštatovali, že je využitý dostatočne. Klienti v dotazníku vyjadrili to, čo vieme, že chýba regiónu.

A to je slabá propagácia v médiách a na internete, slabo rozvinuté informačné strediská pre návštevníkov, nízka úroveň znalostí miestneho obyvateľstva o regióne.

13.otázka:

Čo by podľa Vás zvýšilo záujem o daný región?

Graf 13: Zvýšenie záujmu o región

Zdroj: Autor

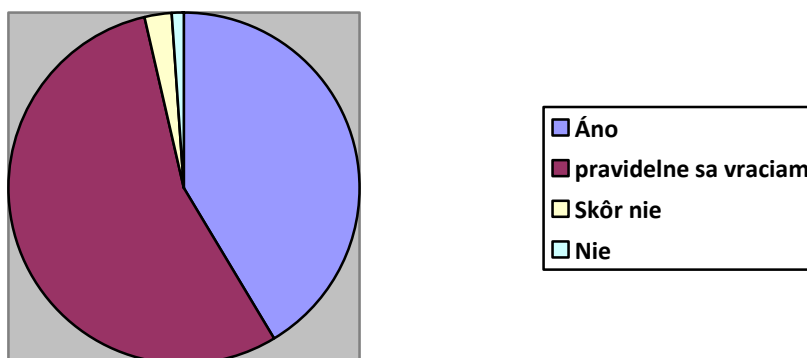
Zhrnutie

Klienti sa mohli rozhodnúť medzi piatimi odpoveďami. Z hľadiska záujmu o región sa 41 klientov vyjadrilo, že regiónu by pomohla účinná propagácia a reklama, 40 opýtaným by vyhovovali zlepšené služby v oblasti cestovného ruchu, 38 by vyhovovalo zlepšenie infraštruktúry v regióne, 4 boli za vyšší počet ubytovacích a stravovacích jednotiek. 4 klienti zaškrtili poslednú možnosť, kde uviedli svoje vlastné návrhy a tie sú nasledovné, znova obnovenie kúpeľníctva vo Vysokých Tatrách, zachovanie prírody vo Vysokých Tatrách, zníženie cien v ubytovacích a stravovacích službách, zlepšenie leteckých služieb v regióne, maximálne využitie letiska v Poprade nielen v sezóne, ale ako pravidelné linky.

14. otázka:

Vrátili by ste sa do regiónu Spiš opäť?

Graf 14: Opätovný návrat do regiónu Spiš

Zdroj: Autor

Zhrnutie

Podľa vyhodnotenia časť z respondentov sa vracia do regiónu pravidelne (raz ročne). Tým môžeme konštatovať, že región Spiš má čo ponúknuť, láka svojou originalitou návštevníkov. Región ponúka rozmanité atraktivity aj pre náročnejšiu klientelu.

Zhrnutie dotazníkového šetrenia

Dotazníkového šetrenia sa zúčastnilo osemdesiat náhodne, anonymne vybraných respondentov, ktorí odpovedali na 14 jednoduchých otázok ohľadom regiónu Spiš. Na základe ich odpovedí sme ku každej otázke uviedli zhrnutie. Zlepšenie a naše návrhy uvádzame v nasledujúcej podkapitole.

8.4 Návrhy na zlepšenie rozvoja cestovného ruchu

Na základe dotazníkového šetrenia a teoretických znalostí, sme pripravili návrhy na zlepšenie rozvoja cestovného ruchu v regióne Spiš s prírodným a kultúrnym potenciálom. Riešenia by mali byť zamerané na tieto oblasti:

- zlepšenie infraštruktúry,
- odstránenie nelegálnych stavieb rómskej menšiny,

- zvýšenie kvality poskytovaných služieb v ubytovaní a stravovaní, udržanie stálych a rovnakých cien,
- lepšia spolupráca medzi podnikateľským a verejným sektorom,
- vyššia ochrana životného prostredia,
- aktívne využívanie historických pamiatok,
- propagácia regiónu (nielen jednotlivé mestá ale región ako celok),
- spolupráca medzi regiónmi,
- zvýšenie zamestnanosti pre rómske etnikum,
- poskytnutie všetkých služieb v rámci rôznych druhov cestovného ruchu,
- vytváranie balíčkov pre návštevníkov cestovného ruchu,
- zvýšenie zamestnanosti pre stálych obyvateľov,
- zlepšenie bytovej otázky pre stálych obyvateľov,
- vypracovať ponuku pre klientov aj mimo sezóny,
- zlepšenie služieb v oblasti pobytového cestovného ruchu,
- kooperatívny manažment,
- vytvorenie organizácie cestovného ruchu pre región Spiš s podporou verejného a skromného sektora.

ZÁVER

Región Spiš je najnavštevovanejší a najvýznamnejší na východnom Slovensku, možno aj v celej krajine. Právom. Ponúka všetko to na čo si návštevník môže spomenúť. Milovníci prírody nemôžu obísť veľhory v podobe Vysokých Tatier, divokú a rozoklanú krásu tiesňav Slovenského raja či malebnú a neporušenú krajinu Pienin a Zamaguria. Ani tí turisti, ktorí uprednostňujú históriu, architektúru a výtvyry ľudského umu, sa tu nebudú nudiť, naopak. Miestny kraj bol už v minulosti pravým taviacim sa miestom s množstvom národností a náboženstiev, kde tu spolu so Slovákami žili Nemci, Rusíni, Maďari, Židia. Väčšina spišských miest bola hrdá na svoje privilégia a obchod na území Spiša rozkvital. Spiš je bohatou klenotnicou umelecko-historických pamiatok. Vzácne pamiatky sa nachádzajú skoro v každej dedine, meste a turista, ak chce vidieť viaceré pamiatky svetovej úrovne nemusí prejsť ani 100km. Hodnota a bohatstvo pamiatok sa navonok odráža v tom, že na Spiši sa nachádzajú pamiatky zapísané do Zoznamu svetových prírodných a kultúrnych pamiatok UNESCO (Spišský hrad, Spišská Kapitula, Spišské Podhradie, Žehra) a sú tu pamiatky evidované ako národné kultúrne pamiatky : Dielo Majstra Pavla z Levoče a chrám sv. Jakuba v Levoči, Spišský hrad, kežmarské evanjelické lýceum a artikulárny kostol múzeum v Krompachoch. Takmer polovica z mestských pamiatkových rezervácií Slovenska je na Spiši: Levoča, Spišská Kapitula, Spišská Sobota. O množstve iných pamiatok najmä gotickej a renesančnej architektúry, sochárstva, nástenného i tabuľového maliarstva, ale aj zlatníctva a ostatného umeleckého remesla ani nehovoriac.

Pri analýze regiónu Spiš a jeho podmienok, sme sledovali nielen primárnu ale aj sekundárnu ponuku, ktorá je dôležitá pre rozvoj cestovného ruchu a pre klientov, ktorým umožní dostupnosť a pobyt v regióne. Je to infraštruktúra, ktorá má na niektorých úsekoch nízku kvalitu ciest a pričom sú tieto cesty často neudržiavané. Ďalej sú to ubytovacie a stravovacie zariadenia, ktoré sú však sústredené v turistických strediskách a oblastiach, ktoré sú mimo týchto centier a väčšinou nezodpovedajú štandardu a disponujú službami na nižšej úrovni. Na rozvoj cestovného ruchu pozitívne pôsobí viacero letných, či zimných stredísk cestovného ruchu, alebo stredísk s celoročnou prevádzkou. Dôležité sú rovnako aj klimatické kúpele v regióne. Dôležité pre rozvoj a podporu cestovného ruchu v regióne by malo byť zaktivizovanie záujmových organizácií, mestských zastupiteľstiev, obcí a podnikateľských subjektov. Mala by sa zatraktívniť ponuka, alebo ekonomický mechanizmus zo strany štátu, ktorý

by pritiahol návštevníkov cestovného ruchu na obdobie dlhšie ako pár dní alebo víkend. Navrhovaným smerom pre ďalší rozvoj cestovného ruchu na Spiši je spolupráca subjektov, verejného a skromného sektora, ktoré môžu spoločne na trhu konkurovať iným regiónom svojimi spoločnými silami, byť konkurencieschopný a ponúknuť návštevníkom to, čo by bolo výnimočné a charakteristické pre región Spiš.

Na základe výsledkov z dotazníkového šetrenia môžeme skonštatovať, že cieľ diplomovej práce, ktorým bolo zistenie využitia potenciálu regiónu Spiš pre rozšírenie cestovného ruchu na Slovensku, bol naplnený. Služby cestovného ruchu však musia byť na zodpovedajúcej úrovni, aby sa podieľali na komplexnej propagácii a preto je potrebné ich neustále zdokonaľovať.

Región Spiš s bohatou históriou a dostatkom atraktivít cestovného ruchu, medzi ktoré patria najmä kultúrne, prírodné a historické pamiatky spolu s možnosťami turistiky a športu má všetky predpoklady rozšíriť ponuku cestovného ruchu aj pre túto oblasť Slovenska a poskytnúť návštevníkom plnohodnotné prežitie svojho voľného času.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Zoznam použitých zdrojov

- BORONOVÁ, L. *Rozvoj cestovného ruchu vo Vysokých Tatrách*. Praha. 2013. Bakalárna práca. UJAK, Hospodárska fakulta. Vedúci práce: Doc. Ing. Dušan Chlapík Csc.
- DUDÁŠ, M. *Drevené artikulórne a tolerančné chrámy na Slovensku*. 1.vyd. Liptovský Mikuláš: Transocius, 2011. ISBN 978-80-7140-375-3
- FERKO, V. *Kniha o Slovensku*. 2.vyd. Bratislava: Mladé Letá, 1991. ISBN 80-06-00103-0
- FIALA, A., VALLAŠEK, A., LUKÁČ, G. *Spišský hrad*. 1.vyd. Martin: OSVETA, 1988. ISBN 70-064-88
- FRICKÝ, A., *Mestské pamiatkové rezervácie na Slovensku*. 1.vyd. Martin: OSVETA, 1986. ISBN 70-043-86
- GLADKIEWICZ, R., HOMZA, M., *Stav bádania o dejinách Spiša*. 1.vyd. Kláštorisko, 2003. ISBN 83-88430-25-4 (PL) ISBN 80-7114-457-6 (SK)
- GUČÍK, M. *Cestovný ruch*. 1. vyd. Banská Bystrica: Dali-BB, 2010. ISBN 978-80-89090-80-8.
- HRIC, A., HRIC, K. *Slovenský raj*. 1.vyd. Bratislava: Šport, 1980. ISBN 70-020-80
- HRIC, K. *Turistický sprievodca ČSSR. Slovenský raj*. 2.vyd. Bratislava: Šport, Slovenské telovýchovné vydavateľstvo, 1991. ISBN 80-7096-147-3
- JIROUŠEK, L. *Levoča a okolie*. 1.vyd. Spišská Nová Ves: LUBAFOTOPRES, 2005. ISBN 80-969302-0-6
- JIROUŠEK, L. *Spiš*. 2.vyd. Spišská Nová Ves: LUBAFOTOPRES, 2001. ISBN 80-968534-1-4
- JIROUŠEK, L., LIPTÁK, M. *Spišská sobota mestská pamiatková rezervácia*. 1.vyd. Spišská Nová Ves: LUBAFOTOPRES, 2006. ISBN 80-969302-2-2
- JIROUŠEK, L. *Spiš perla Slovenska*. 3.vyd. Spišská Nová Ves: LUBAFOTOPRES, 2007. ISBN 80-969302-3-4
- JIROUŠEK, L. *Spiš*. 2.vyd. Spišská Nová Ves: LUBAFOTOPRES, 2001. ISBN 80-968534-1-4
- KOPKÁŠ, M. *Malý slovník spišských obcí*. 1. vyd. Abrahámovce: Šatran, 2003. ISBN 80-901408-1-5.
- LACIKA, J. *1000 zaujímavostí Slovenska*. 1.vyd. Bratislava: IKAR, 2008. ISBN 978-80-551-1571-9

- LACIKA, J. *Poznávame Slovensko Spiš*. 1.vyd. Bratislava: DAJAMA, 1999. ISBN 80-967547-8-5
- LACIKA, J. *Vysoké Tatry*. 1.vyd.Bratislava: DAJAMA, 2001. ISBN 80-88975-34-4
- LUDVIK, P., DAVID, P., *Slovensko krížom krážom VÝCHODNÉ SLOVENSKO*. 1.vyd., Bratislava: IKAR, 2010. ISBN 978-80-551-2314-1
- LUČANSKÝ, M. *Tatranský národný park*. 1.vyd. EVAN, 1991. ISBN 80-900411-8-3
- MARCINKOVÁ, J. *Regionálne dejiny Spiša*.1.vyd.Košice: Redakčno vydavateľské oddelenie Vysokej vojenskej školy letectva M. R. Štefánika. ISBN 80-7166-007-8
- MUCHA, V. *Slovenský raj*. 1.vyd.Bratislava: DAJAMA, 2001. ISBN 80-88975-26-3
- NOVACKÁ, Ľ. *Cestovný ruch, technika služieb, delegát a sprievodca*.1.vyd.,Bratislava:Ekonom,2010. ISBN 978-80-225-2982-2
- NOVACKÁ, Ľ. *Sprievodca a delegát v cestovnom ruchu*. 1.vyd.Bratislava: Ekonom, 2007. ISBN 978-80-225-2342-4
- ONDRÁČEK, M. *Slovensko sprievodca*. 1.vyd. Žilina: ArchaGraf s.r.o. ISBN 80-969459-8-X
- PETÁCH, E. *Pieniny Červený Kláštor*.3.vyd.,Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1974. ISBN 83-026-74
- ROSSLEROVÁ-SLÁVIKOVÁ, H. *Poznávame svoju vlasť*. 1.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000. ISBN 80-08-02934-X
- SKUPIEN, W. *Tatry a podtatranská oblasť*.1.vyd.Košice:Karnat, 2000. ISBN 80-88903-09-2
- VANČURA, V. *Národné parky a my*. 1.vyd. Liptovský Mikuláš: Typopress s.r.o., 1996. ISBN 80-967613-4-X
- ZELENKA, J. *Marketing cestovního ruchu*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-95-2.

Zoznam použitých internetových zdrojov

- Krásy Slovenska. Dolný Spiš. [online]. 2011-2013 [2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.krasyslovenska.eu/articles/view/1126/Doln%C3%BD%20Spi%C5%A1%20%E2%80%93%20pr%C3%ADroda>
- SSC Slovenská správa ciest. *Cestné hraničné prechody* [online]. 2011-2013 [2013-03-03]. Dostupné z: http://www.ssc.sk/files/documents/rozvoj_cestnej_siete/konc
- Google. *Rozdelenie UNESCO pamiatok* [online]. 2011-2013 [2013-03-03]. Dostupné z: https://www.google.sk/search?q=rozdelenie+unesco+pamiatok+v+slovenskej+republike&hl=sk&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=HM8zUc7QEIap4ATi1IFQ&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1600&bih=799#imgsrc=cyj1sZP2Uh5GcM%3A%3BBK

vcChTJfZ6w9M%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.slovakregion.sk%252Ffiles%252Fkraje-slovenska%252Fslovensko.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.slovakregion.sk%252Fslovensko%3B500%3B200
epcia/07_cestne.pdf

Wikipedia. *Spišská Kapitula*. [online]. 2011-2013 [2013-03-03]. Dostupné z: http://sk.wikipedia.org/wiki/Spi%C5%A1sk%C3%A1_kapitula

Wikipedia. *Žehra*. [online] 2011-2013 [2013-03-03]. Dostupné z: http://sk.wikipedia.org/wiki/S%C3%BAbor:Zehra,_Slovakia_008.jpg

Štatistický úrad. *Ubytovacie zariadenia na Spiši*. [online]. 2011-2013 [2013-03-03]. <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=36690>

Wikipedia. *Levoča*. [online] 2011-2013 [2013-03-03]. <http://sk.wikipedia.org/wiki/Levo%C4%8Da>

Wikipedia. *Spišské Podhradie*. [online] 2011-2013 [2013-03-03]. http://sk.wikipedia.org/wiki/Spi%C5%A1sk%C3%A9_Podhradie

Slovakia-Travel. *Levoča*. . [online] 2011-2013 [2013-03-03]. (<http://www.slovakia.travel/entitaview.aspx?l=1&smi=8113&ami=8113<=1&idp=26515>)

ZOZNAM OBRÁZKOV, GRAFOV a TABULIEK

Zoznam obrázkov

Obrázok 1: Región Spiš	12
Obrázok 2: Rozdelenie pamiatok UNESCO v Slovenskej republike	36
Obrázok 3: Spišský hrad	37
Obrázok 4: Spišské Podhradie	38
Obrázok 5: Spišská Kapitula	39
Obrázok 6: Žehra	39
Obrázok 7: Levoča	40
Obrázok 8: Drevený artikulárny kostolík v Kežmarku.....	42

Zoznam grafov

Graf 1: Základné údaje o respondentoch.....	58
Graf 2: Miesto bydliska.....	58
Graf 3: Návšteva regiónu	59
Graf 4: Spoločnosť na dovolenke	59
Graf 5: Ubytovanie	60
Graf 6: Strávenie dovolenky	61

Graf 7: Návšteva prírodných a kultúrnych pamiatok	62
Graf 8: Dôvod návštevy	63
Graf 9: Možnosti výletu v regióne Spiš	64
Graf 10: Úroveň stravovacích služieb v regióne	65
Graf 11: Úroveň ubytovacích služieb v regióne	65
Graf 12: Využitie regiónu	66
Graf 13: Zvýšenie záujmu o región	67
Graf 14: Opätovný návrat do regiónu Spiš.....	67

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Ubytovacie zariadenia zaradené do štatistického spracovania regiónu Spiš.....	49
---	----

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A - Dotazník	I
----------------------------	---

PRÍLOHY

Príloha A – Dotazník

Vážení návštevníci,

dovolila som si Vás osloviť anonymným dotazníkom, ktorý má za úlohu zmapovať Vaše pocity, dojmy a skúsenosti z návštevy regiónu Spiš a jeho okolia. Región Spiš sa rozkladá na území okresov – Poprad, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Gelnica, Spišská Nová Ves a Levoča. Prostredníctvom dotazníka chcem zistiť, v ktorých oblastiach chýba kvalitná ponuka služieb cestovného ruchu. Vaše názory, prania a podnety vyhodnotím a výsledky zapracujem do svojej diplomovej práce Rozvoj cestovného ruchu v regióne Spiš. Verím, že vďaka Vašej pomoci spoločne prispejeme ku skvalitneniu a rozšíreniu ponuky služieb cestovného ruchu v tomto regióne.

Za korektné vyplnenie dotazníka Vám ďakujeme.

Pohlavie

muž

žena

Koľko máte rokov?

do 15 rokov

16- 25 rokov

26-44 rokov

45-59 rokov

60 a viac

Mesto odkiaľ pochádzate

1) Na základe čoho ste sa rozhodli pre návštevu regiónu Spiš ?

- A. odporúčanie známych, rodiny, priateľov
- B. propagácia v médiách
- C. iné:
- D. nenavštívil som

2) Navštívili ste región ?

- A. sám
- B. s rodinou
- C. s partnerom
- D. s priateľmi
- E. nenavštívil som

3) Aké ubytovanie by ste si vybrali pre strávenie dovolenky v regióne Spiš?

- A. hotel
- B. penzión
- C. ubytovanie v súkromí
- D. chaty

**4) Ako si predstavíte seba počas návštevy, resp. dovolenky v regióne Spiš:
Čo robíte?**

- A. šport
- B. nákupná turistika
- C. kultúrne podujatia
- D. história a historické pamiatky
- E. horská turistika
- F. prechádzky v prírode
- G. oddych a leňošenie

5) Ak ste navštívili niektorý z uvedených miest , zaznačte to prosím do tabuľky:

Pamiatka	Áno	Nie
Spišský hrad		
Levoča		
Slovenský raj		
TANAP		
Kežmarský hrad		
Spišská Kapitula		
Žehra		
Dobšinská ľadová jaskyňa		

6) Čo sa Vám páčilo pri návšteve regiónu Spiš?

.....
.....

7) Čo sa Vám nepáčilo pri návšteve regiónu Spiš?

.....
.....

8) Spomínané miesta ste navštívili z dôvodu?

- A. dovolenka (5 a viac dní)
- B. víkend
- C. pracovná cesta
- D. jednodňová návšteva
- E. školský výlet

9) Predstavte si, že ste dostali návštevu, ktorá nikdy nebola v regióne Spiš.

Čo by ste jej ukázali? (môžete vybrať viac odpovedí)

- A. historické pamiatky mesta
- B. zaujímavosti v okolí (kultúrne, historické)
- C. prírodu v okolí
- D. možnosti kultúrneho vyžitia
- E. športové areály v regióne
- F. nákupné možnosti
- G. iné (vypíšte).....

10) Ako hodnotíte stravovacie služby v regióne?

- A. výborne
- B. veľmi dobre
- C. dobre
- D. dostatočne
- E. nedostatočne

11) Ako hodnotíte ubytovacie služby v regióne?

- A. výborne
- B. veľmi dobre
- C. dobre
- D. dostatočne
- E. nedostatočne

12) Je podľa Vás územie regiónu dostatočne využívané z hľadiska cestovného ruchu?

- A. áno, je využité dostatočne
- B. áno, ale mohlo by byť lepšie
- C. rozhodne nie
- D. neviem posúdiť

13) Čo by podľa Vás zvýšilo záujem o daný región?

- E. účinná propagácia, reklama
- F. zlepšenie služieb
- G. vyšší počet ubytovacích a stravovacích služieb
- H. zlepšenie infraštruktúry v regióne
- I. iné

14) Vrátili by ste sa do regiónu Spiš opäť?

- A. Áno
- B. pravidelne sa vraciam
- C. skôr nie
- D. nie

Miesto zberu / vyplnenia:

Dátum vyplnenia:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Lucia Boronová

Odbor: Manažment cestovného ruchu

Forma štúdia: Kombinovaná

Názov práce: Využitie kultúrnych a prírodných podmienok regiónu Spiš pre cestovný ruch

Rok: 2013

Počet strán textu bez príloh: 63

Celkový počet strán príloh: 3

Počet titulov slovenských použitých zdrojov: 30

Počet titulov zahraničných použitých zdrojov: 0

Počet internetových zdrojov: 9

Počet ostatných zdrojov: 0

Vedúca práce: RNDr. Antónia Dvoranová